

Акімова О. В., Каплінський В. В., Хамська Н. Б.

Методичні рекомендації
до комплексного екзамену для студентів спеціальності
« Педагогіка вищої школи» освітньо-кваліфікаційного
рівня магістра

- Екзаменаційні питання та завдання
- Ключові положення для моделювання відповідей
- Зразки відповідей
- Зразки виконання практичних завдань
- Алгоритми розв'язання педагогічних ситуацій
- Алгоритми аналізу відеоситуацій
- Критерії оцінювання

Вінниця-2015

УДК 378 (072)
ББК 74.58 р 30
А 39

Рекомендовано Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №10 від 25.03.2015р.)

Рецензенти:

Коломієць А. М. – доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Анцибор А. І. – кандидат психологічних наук, завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти та інновацій Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

Акімова О. В.

А 39 **Методичні рекомендації до комплексного екзамену для студентів спеціальності «Педагогіка вищої школи» освітньо-кваліфікаційного рівня магістра** / О. В. Акімова, В. В. Каплінський, Н. Б. Хамська. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД» 2015. - 50 с.

ISBN 978-617-7212-92-7

Методичні рекомендації містять навчально-методичні матеріали з педагогіки вищої школи, методики викладання у вищій школі, методології та методів педагогічних досліджень, теорії та практики вищої професійної освіти, педагогічної діагностики для підготовки до комплексного екзамену спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»): перелік та короткий зміст теоретичних питань, що потребують розгорнутої відповіді; зразки виконання практичних екзаменаційних завдань, алгоритми аналізу та розв'язання педагогічних ситуацій; зразки аналізу практичних завдань за розробленими алгоритмами.

УДК 378 (072)
ББК 74.58 р 30

ISBN 978-617-7212-92-7

© Акімова О. В., Каплінський В. В.,
Хамська Н. Б., 2015

Зміст

Пояснювальна записка.....	4
Методичне забезпечення державної атестації магістрів.....	5
I. Ключові положення теоретичних екзаменаційних питань, що потребують розгорнутої відповіді.....	6
II. Методичні вказівки щодо виконання практичних завдань комплексного державного іспиту та зразки їх виконання.....	21
▪ Зразки практичних завдань	
▪ Рекомендації щодо розв'язання педагогічних ситуацій	
▪ Алгоритми розв'язання педагогічних ситуацій	
▪ Тренувальні завдання	
III. Критерії оцінювання відповідей та виконання практичних завдань, зразки екзаменаційних відповідей.....	40
Рекомендована література.....	47

Пояснювальна записка

У методичних рекомендаціях розкривається зміст основних теоретичних питань та практичних завдань з навчальних дисциплін, які включено до програми комплексного екзамену державної атестації магістрів спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи: методології та методів педагогічних досліджень, теорії та практики вищої професійної освіти, педагогіки вищої школи, методики викладання у вищій школі, педагогічної діагностики.

Визначено ключові питання з названих дисциплін, які потребують розгорнутих відповідей. Конкретизовано зміст кожного питання, зокрема названо його основні компоненти, які необхідно наповнити відповідним змістом, даючи усну відповідь.

Особливістю змісту теоретичних питань, що виносяться на екзамен, є те, що більшість з них – це питання, які потребують порівняльного аналізу педагогічних концепцій, категорій, стилів, процесів, методів, прийомів тощо.

Суттєва увага приділяється рекомендаціям щодо виконання практичних завдань та розв'язання педагогічних ситуацій. Вони базуються, з одного боку, на актуалізації теоретичних знань з педагогіки вищої школи, методики викладання у вищій школі, педагогічної діагностики, методології та методів педагогічних досліджень, теорії та практики вищої професійної освіти, з іншого – педагогічних вмінь застосовувати набуті знання на практиці.

Рівень володіння компетенціями перевіряється на державному іспиті на основі аналізу відео ситуацій, які демонструються на екрані. Вони відображають живий навчально-виховний процес вищої школи. Кількість відеоситуацій відповідає кількості студентів магістратури, що складають державний екзамен, тому вони не повторюються.

Ситуації охоплюють ключові теми нормативних навчальних дисциплін, які включені до програми державної атестації магістрів. Для зручності аналізу ситуацій даються окремі алгоритми, що відображають різні аспекти навчально-виховної діяльності викладача.

Таким чином, комплекс екзаменаційних завдань відображає основні компоненти змісту вищої освіти, якими оволодіває майбутній викладач вищого навчального закладу у процесі магістерської підготовки, а саме:

1) рівень оволодіння науково-теоретичними та науково-практичними знаннями перевіряється на основі розгорнутої відповіді на відкрите питання з теорії комплексу навчальних дисциплін;

2) набуття майбутнім викладачем досвіду пошуково-творчої діяльності перевіряється на основі виконання практичного завдання, яке дозволяє співвідносити теоретичні знання з умовами конкретної ситуації; самостійно моделювати варіанти педагогічно доцільної поведінки педагога у заданій ситуації, паралельно аналізуючи і відкидаючи педагогічно недоцільні дії та способи поведінки.

У методичних рекомендаціях даються алгоритми виконання практичних завдань, зразки відповідей у відповідності з розробленими алгоритмами, критерії оцінювання кожного екзаменаційного завдання.

В цілому методичні рекомендації сприятимуть опануванню вміннями та навичками, необхідними для успішного складання державного екзамену.

Методичне забезпечення державної атестації магістрів

Державна атестація здійснюється на підставі оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників, передбачених Освітньо-кваліфікаційною характеристикою магістра зі спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи****» і відповідно до освітньо-професійної програми, складається у формі комплексного кваліфікаційного екзамену з обраного фаху та захисту дипломної роботи.

З цією метою розроблена, оформлена та затверджена Програма державного іспиту, яка визначає форму та мету екзамену, а також порядок його проведення та критерії оцінки рівня знань студентів магістратури.

Таблиця 1

№ з/п	Дисципліни, які виносяться на комплексний кваліфікаційний екзамен
1	Методологія і методи педагогічних досліджень
2	Педагогіка вищої школи
3	Теорія і практика вищої професійної освіти
4	Методика викладання у вищій школі
5	Педагогічна діагностика

Програма комплексного кваліфікаційного екзамену містить його загальну характеристику в контексті змісту державної атестації випускника спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи ****» освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр», вимоги до змісту завдань, орієнтовний перелік завдань, критерії оцінювання, списки рекомендованої методичної літератури, необхідної для підготовки до екзамену тощо.

Комплексний кваліфікаційний екзамен складається з:

– теоретичної частини (питання) – співбесіда з проблем педагогіки вищої школи, методики викладання у вищій школі, основ науково-педагогічних досліджень, методики викладання у вищій школі, педагогічної діагностики, що дозволяє перевірити сформованість відповідних фахових компетенцій випускників;

– практичної частини – моделювання та презентація однієї із форм або методів сучасних технологій навчання у вищій школі, письмових педагогічних ситуацій та відеоситуацій, що в комплексі дозволяють перевірити сформованість відповідних компетенцій.

Технологія комплексного державного екзамену включає такі технологічні етапи:

– створення системи завдань теоретичного змісту і комплексу комплексних ситуаційних задач;

– проведення екзамену;

– оцінювання рівня освітньо-професійної підготовки студентів магістратури відповідно до об'єктивних критеріїв.

Вищий навчальний заклад забезпечує дотримання правил проведення комплексного державного екзамену:

– уніфікація умов проведення вимірювань;

- інформаційна та психологічна підготовка студентів до екзамену;
- зв'язок внутрішнього поточного педагогічного контролю вищого навчального закладу з єдиною галузевою системою атестації та ліцензування фахівців;
- дотримання вимог секретності під час розмноження завдань і задач, їх зберігання та використання.

I. Ключові положення теоретичних екзаменаційних питань, що потребують розгорнутої відповіді

Кожне з відкритих питань з нормативних навчальних дисциплін комплексного державного іспиту вимагає розгорнутої відповіді. Зверніть увагу на означені нижче компоненти змісту, які необхідно висвітлити, даючи усні відповіді на питання.

1. Предмет, завдання, функції педагогіки вищої школи.

Педагогіка вищої школи як галузь системи педагогічних наук та її категоріальний апарат. Предмет та завдання педагогіки вищої школи. Особливості педагогіки вищої школи. Теоретична та конструктивно-технологічна (практична) функції педагогіки.

З'ясування суті та факторів розвитку особистості, визначення мети виховання, розробка змісту виховання, дослідження і розробка методів і форм виховання як завдання педагогіки.

Виховання, навчання та освіта як основні категорії педагогіки. Система педагогічних наук у вищому навчальному закладі.: загальна педагогіка, порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка, історія педагогіки, методика викладання у вищій школі, методологія та методи педагогічних досліджень, теорія та практика вищої професійної освіти, педагогічна діагностика. Зв'язок педагогіки з іншими науками: психологією, соціологією, анатомією, фізіологією.

2. Методологія та актуальні проблеми педагогіки вищої школи.

Методологія педагогіки вищої школи у світлі сучасної парадигми науки. Цілепокладання в педагогіці вищої школи. Таксономія цілей виховання студентської молоді та їх конкретизація. Головні тенденції та проблеми розвитку світової вищої школи. Актуальні проблеми педагогіки вищої школи та шляхи їх вирішення.

3. Фактори розвитку особистості студента в сучасних соціокультурних умовах.

Особистість як соціальний індивід, який свідомо керує своєю поведінкою, має власну позицію і регулярно займається самовдосконаленням. Розвиток як процес кількісних і якісних змін у структурі особистості. Зовнішні фактори розвитку особистості (соціальне середовище, виховання). Спадковість як внутрішній біологічний фактор. Активність як важлива умова розвитку особистості.

Теорії розвитку особистості: біогенетичні (перевага спадковості), соціогенетичні (перевага соціального фактору), теорії взаємодії двох факторів

(конфронтації, конвергенції), персоналістичні (перевага активності особистості).

Погляди Джона Уотсона, Л.С. Виготського, Зігмунда Фрейда щодо розвитку особистості.

4. Роль виховання у розвитку особистості. Технократична та натуралістична концепції виховання.

Ознаки виховання як діяльності: цілеспрямованість, суб'єкт-суб'єктний характер, взаємодія, спрямованість на всебічний розвиток особистості. Різні позиції щодо значення виховання у розвитку особистості: виховання всесильне; виховання безсиле. Роль виховання у прискоренні розвитку позитивних спадкових задатків особистості й в гальмуванні негативних. Виховання як нейтралізатор негативного впливу соціального середовища та засобів масової інформації. Роль виховання у формуванні заздальгідь спроектованих якостей особистості та самовихованні. Виховання як процес формування особистості за певним заданим зразком у технократичній концепції. Виховання як діяльність садівника у натуралістичній концепції.

5. Професійно-педагогічна діяльність викладача вищої школи.

Загальна характеристика педагогічної діяльності у вищій школі. Функції професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи. Професійна культура в структурі особистості викладача. Вимоги до загальнокультурної, психолого-педагогічної та спеціальної підготовки викладача вищої школи.

Педагогічний менеджмент. Наукового-педагогічне дослідження в структурі діяльності викладача.

6. Мета виховання, її розвиток в історії педагогіки. Характеристика основних напрямків виховання студентської молоді.

Мета як уявний кінцевий результат діяльності. Цілі виховної діяльності в зарубіжній педагогіці з позицій різних філософських течій. Мета та основні напрямки виховання у вітчизняній педагогіці: розумове, естетичне, фізичне, моральне, трудове виховання. Суть та завдання кожного напрямку, взаємозв'язок між ними.

Розумове виховання, його спрямованість на розвиток мислення, розумових здібностей та інтелекту. Шляхи забезпечення його ефективності у вищій школі. Національне виховання в сучасних соціокультурних умовах.

Роль фізичного виховання у розвитку особистості: фізична культура як частина загальної культури, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності організму, відволікання від шкідливих звичок, розвиток фізичних якостей, розвиток вольових якостей, сприяння росту.

Розвиток естетичних смаків, почуття прекрасного та формування бережливого ставлення до прекрасного як завдання естетичного виховання.

Розвиток моральних якостей та переконань. Осмислення ролі праці в житті людини та позитивного ставлення до неї, формування творчого ставлення до праці, працьовитості та відповідальності у трудовому вихованні.

7. Моральне виховання студентів як соціально-педагогічна проблема.

Мораль як система норм, принципів, правил, що регулюють поведінку людини, необхідність їх засвоєння як регулятора поведінки. Етапи морального виховання: ознайомлення з нормами моралі, формування ставлень, поглядів та моральних переконань, спрямованості особистості, контроль помислів.

Зміст моральної культури особистості. Культура зовнішня (демонстративна) і внутрішня. Причини зниження рівня моральної культури в сучасних умовах: соціальні (подвійна мораль сучасного суспільства, негативний вплив оточуючого середовища та засобів масової інформації, попкультури); причини, пов'язані з недоліками роботи навчального закладу (формалізм в організації роботи, відсутність професіоналізму в здійсненні виховного впливу, подвійні стандарти поведінки викладачів); причини особистісного характеру (залежність від негативного оточення, комп'ютерна залежність, відсутність сили волі тощо).

8. Професійні здібності викладача вищого навчального закладу та вимоги до його особистості.

Здібності як внутрішні передумови успішної діяльності. Спеціальні здібності. Загальнопедагогічні здібності: пізнавальні, конструктивні, прогностичні, організаторські, комунікативні, перцептивні, мовні, дидактичні, аналітичні, сугестивні.

Структура комунікативних здібностей, спрямованих на забезпечення контакту, підтримання його, попередження конфліктів, з'ясування стосунків після конфліктів.

9. Складові педагогічного авторитету викладача вищого навчального закладу.

Авторитет як вагомий коефіцієнт професіоналізму викладача. Складові компоненти авторитету: високий професійний рівень, ерудиція, загальний світогляд; високий рівень внутрішньої культури; прояв індивідуальності викладача та наявність власної позиції; вміння спілкуватись на рівних, не підкреслюючи своєї вищості над студентами; наявність педагогічного такту почуття розумного та доречного гумору тощо.

10. Порівняльний аналіз стилів педагогічного спілкування викладача зі студентами.

Авторитарний стиль як стиль, спрямований на концентрацію влади в руках педагога. Різновиди авторитарного стилю: «Я-командувач», «Я-батько». Спілкування-залякування. Рівноправність у стосунках як основна ознака демократичного стилю: спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю, спілкування на основі партнерських стосунків. Спілкування-загравання. Головні ознаки та негативні наслідки ліберального стилю спілкування. Індивідуальний стиль спілкування.

11. Наука як форма суспільної свідомості.

Наукове пізнання. Пізнання як процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу в свідомості людей. Особливості наукового пізнання.

Сутність науки. Наука як соціально-значима сфера людської діяльності. Основні її функції. Взаємозв'язок форм наукового знання. Наукові дослідження. Історичний розвиток науки. Етапи формування науки. Наукові революції. Внесок українських та зарубіжних вчених у науку. Глобальні кризи й проблема цінності науково-технічного прогресу.

12. Сутність педагогічного дослідження.

Особливості науково-педагогічного дослідження. Виявлення суперечностей протікання певного педагогічного процесу, окреслення шляхів подолання даних суперечностей та обґрунтування правильності знайдених розв'язків проблеми.

Види досліджень у педагогіці: теоретичні та емпіричні; фундаментальні та прикладні; якісні і кількісні. Принципи науково-педагогічного дослідження.

Сутність методології. Характеристика основних методологічних принципів педагогічних досліджень. Підходи до організації педагогічного дослідження. Етика педагогічного дослідження.

13. Сутність та особливості педагогічної діагностики. Класифікація методів педагогічної діагностики

Сутність та особливості педагогічної діагностики. Психологічна, соціальна, педагогічна діагностика, використання їх результатів у роботі педагога. Мета, функції, завдання педагогічної діагностики.

Етапи педагогічної діагностики.

Етичний аспект проведення педагогічної діагностики.

Класифікації методів педагогічної діагностики. Методики високого рівня формалізації і методики малоформалізовані. Методи педагогічної діагностики за джерелом отримання інформації. Методи діагностики за рівнем наукового пізнання: теоретичні та емпіричні. Опитувальні, експериментальні та організаційні методи.

Вимоги до побудови методик. Стандартизація процедури експерименту. Статистична норма і об'єктивно заданий соціально-психологічний норматив. Об'єктивність, надійність, валідність, точність, стійкість. Типи змінних. Причини виникнення помилок вимірювання.

14. Характеристика теоретичних методів наукового дослідження.

Метод наукового дослідження як сукупність систематизованих пізнавальних операцій, які диктуються предметом і метою наукового дослідження. Правила застосування методів дослідження. Класифікація методів наукових досліджень. Характеристика методів абстрагування. Аналіз і синтез, як метод наукового дослідження. Індукція та дедукція як методи наукового дослідження. Моделювання як метод наукового дослідження.

Ідеалізація як метод конструювання об'єктів. Формалізований та аксіоматичний методи вивчення об'єктів. Гіпотеза та припущення як форма осмислення фактичного матеріалу. Історичний метод та системний підхід у науковому дослідженні.

15. Наукові методи емпіричного дослідження.

Спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент як методи емпіричного дослідження. Оцінка методів абстрагування: ототожнення,

ізолювання, конструктивізації, актуальної нескінченності, потенціальної здійсненності, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, моделювання на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень. Ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод як методи побудови наукової теорії. Гіпотеза та припущення як форма осмислення фактичного матеріалу. Історичний метод. Системний підхід. Обґрунтування етапів наукового дослідження.

16. Педагогічний експеримент.

Поняття експериментального методу в педагогічних дослідженнях, його види. Особливості педагогічного експерименту. Структура педагогічного експерименту. Етапи педагогічного експерименту та їх планування. Статистична обробка результатів педагогічного дослідження. Основні поняття математичної статистики. Основні типи вимірювань у педагогічних дослідженнях. Кореляція. Статистична обробка результатів педагогічного експерименту.

17. Опитувальні методи педагогічної діагностики.

Загальна характеристика опитувальних методів педагогічної діагностики. Методи збору даних на основі вербальної комунікації: опитування, діагностична бесіда, інтерв'ю, метод сфокусованого групового інтерв'ю.

Анкетування як метод масового збору інформації. Вимоги до структури анкети. Види питань.

Соціометрія: процедура соціометричного опитування. Індивідуальні соціометричні індекси. Групові соціометричні індекси. Соціотаблиця. Соціоматриця.

Метод аналізу документів: формалізований стандартизований метод аналізу змісту документальних джерел (контент-аналіз). Форми фіксації інформації.

Аналіз продуктів діяльності. Лонгітюдний метод. Метод поперечних зрізів. Метод дослідження окремого випадку.

Спостереження як метод безпосереднього отримання дослідних даних. Ознаки наукового спостереження. Класифікація спостережень за ступенем формалізації; залежно від розташування спостерігача. Форми спостережень.

Умови забезпечення об'єктивності, надійності та валідності спостереження. Методичні правила діагностичного спостереження. Методика проведення спостереження. Об'єкт, предмет спостереження. Типи вибірок. Форми протоколювання спостережень: знакові системи, системи категорій, шкали рейтингу.

Професійні вимоги до спостерігача.

Переваги та недоліки методу спостереження.

18. Використання проєктивних методик у педагогічній діагностиці.

Теоретичні джерела проєктивного методу: психоаналіз, холістична психологія, експериментальні дослідження. Переваги і недоліки проєктивних тестів. Відмінні риси стимульного матеріалу проєктивних методик. Особливість завдань у проєктивних методиках. Проблеми стандартизації проєктивних методик. Класифікація проєктивних методик.

Переваги та недоліки методу гри як способу дослідження особливостей міжособистісної взаємодії. Метод ділової гри. Метод рольової гри.

Принципи ігрової діяльності, що забезпечують можливість педагогічного діагностування.

Структура рольової гри. Ролі у грі. Вихідна ситуація. Рольові дії. Вимоги до організації рольових ігор як методу попередньої діагностики.

19. Розробка програми педагогічного дослідження.

Підготовка до проведення педагогічного дослідження. Етапи дослідження. Фіксація проблемної ситуації. Суть проблемної ситуації. Ознаки педагогічної проблеми. Вимоги до розробки педагогічної діагностики. Функції програми дослідження: методологічна частина, методична частина. Складові методологічної частини програми педагогічної діагностики. Складові методичної частини програми. Стратегічний план дослідження та його варіанти. Робочий план дослідження, його структурні компоненти.

20. Вибір теми наукового дослідження. Складання плану наукової роботи. Різновиди наукових тем. Основні критерії наукової теми. Рівні наукової новизни теми. Визначення характеру конкретного наукового дослідження. Складання плану наукової роботи. Види планів наукової роботи. Складання попереднього робочого плану наукової роботи. Складання розширеного плану-проспекту наукової роботи. Етапи процесу отримання наукового результату.

21. Загальна композиція наукової роботи.

Характеристика основних елементів композиції наукової роботи. Рубрикація тексту наукової роботи. Прийоми викладання наукового матеріалу. Послідовний виклад матеріалу. Цілісний (з подальшою обробкою кожного розділу) прийом. Вибірковий виклад матеріалу. Робота над остаточним варіантом рукопису. Мовностилістична культура наукової праці. Особливості наукової мови. Засоби логічного зв'язку. Фразеологія наукової прози. Синтаксис наукової мови. Якості, що визначають культуру наукової мови.

22. Загальна схема наукового дослідження.

Обґрунтування актуальності обраної теми. Постановка мети і конкретних завдань дослідження. Вивчення об'єкту і предмету дослідження. Вибір методів (методики) проведення дослідження. Опис процесу дослідження. Обговорення результатів дослідження. Формулювання висновків і оцінки одержаних результатів.

23. Методи підбору фактичних матеріалів.

Основні завдання огляду літератури. Види читання фактичного матеріалу. Обробка записів по мірі їх накопичення. Шляхи отримання необхідної літератури. Оформлення виписок з літературних джерел. Науковий факт як засіб визначення закономірності явищ, побудови теорії і виведення законів. Монографії як вид наукового видання. Опрацювання наукових статей. Цитати як особлива форма фактичного матеріалу. Характеристика основних елементів композиції наукової роботи. Рубрикація тексту наукової роботи.

24. Форми відображення результатів наукового дослідження.

Наукова публікація (поняття, функції, основні види). Вимоги до змісту наукової роботи. Загальні вимоги до оформлення наукової роботи. Подання текстового матеріалу. Правила подання ілюстрацій. Подання таблиць. Загальні правила подання формул. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела. Оформлення списку використаних джерел. Правила оформлення додатків.

25. Предмет, завдання і принципи дидактики вищої школи.

Предмет дидактики вищої школи та її понятійний апарат. Розвиток і становлення дидактики вищої школи. Актуальні проблеми дидактики вищої школи. Сучасні дидактичні теорії та концепції. Дидактичні принципи організації навчання у вищій школі. Дидактичні моделі змісту навчання у вищій школі.

26. Навчальний процес у вищому навчальному закладі, його структура та етапи.

Основні компоненти процесу навчання: діяльність викладача, діяльність студентів, зміст освіти. Особливості процесу навчання у вищій школі. Функції діяльності викладача: повідомлення знань (викладання), забезпечення зустрічної активності студентів, контроль та оцінювання результатів пізнавальної діяльності студентів.

Структурні компоненти навчання: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контроль-регулювальний, оцінювально-результативний.

27. Пізнавальний інтерес як мотив пізнавальної діяльності студентів, умови його формування.

Мотивація як комплекс мотивів, що спонукають до навчальної діяльності. Зовнішні і внутрішні мотиви учіння студентів. Умови формування пізнавального інтересу у вищій школі: самостійний пошук і «відкриття» нових знань, зв'язок з життям, включення студентів у дослідницьку діяльність, посиленість завдань, регулярність оцінювання, різноманітність методів і прийомів, особистісний фактор викладача, захопленість викладача предметом, емоційність навчального матеріалу.

28. Процес засвоєння знань. Етапи та рівні.

Сприймання, осмислення, узагальнення, закріплення, застосування як етапи засвоєння знань. Їх характеристика в контексті особливостей навчального процесу у вищій школі. Зв'язок між ними. Особливості рівнів засвоєння знань: рівня впізнавання, репродуктивного, рівня розуміння, реконструктивного, творчого. Критерії та показники творчого рівня засвоєння знань у ВНЗ.

29. Зміст вищої освіти. Його компоненти. Вимоги до навчальних планів, навчальних програм, підручників, посібників для ВНЗ.

Науково-теоретичні та науково-практичні знання, досвід репродуктивної діяльності, досвід пошуково-творчої діяльності, досвід емоційного ставлення до навколишньої дійсності як компоненти змісту вищої освіти. Сутність та основні ознаки сучасних теорій змісту освіти.

Базовий навчальний план: інваріантна та варіативна його складові.

Навчальна програма та її складові (вступ, обсяг знань умінь і навичок, зміст, критерії оцінювання). Концентричний та лінійний способи побудови навчальних програм. Навчальний посібник як носій розширеної інформації, додаткової та довідкової інформації.

30. Удосконалення змісту навчальних дисциплін у контексті методики їх викладання.

Дидактичні вимоги до формування змісту навчальних дисциплін. Критерії відбору змісту навчальних занять. Компоненти змісту освіти в контексті методики їх засвоєння. Опора на ідеї Я. А. Коменського під час організації засвоєння змісту освіти. Шляхи вдосконалення змісту освіти.

31. Принципи навчання у вищій школі, їх характеристика. Розвиток поглядів на принципи навчання в історії педагогіки.

Принципи як вихідні положення, що забезпечують успішність навчання. Характеристика принципів навчання. Принцип систематичності і послідовності. Принцип наочності. Я. А. Коменський про значення принципу наочності та його роль у навчанні. Принцип свідомості і активності студентів. А. Дістервег про принцип активності у навчальному процесі. Принцип доступності. Л. С. Виготський про «зону найближчого розвитку». Принцип міцності засвоєння знань, умінь та навичок. Принцип науковості. Принцип зв'язку навчання з життям, теорії з практикою. Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

32. Характеристика словесних, наочних та практичних методів навчання.

Класифікація методів навчання за джерелом знань. Лекція, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, робота з книгою як словесні методи навчання. Особливості їх застосування у вищій школі. Умови ефективності методу демонстрації. Практичні методи: вправа, лабораторна і практична роботи. Метод проектів як спосіб раціонального поєднання теоретичних знань та їх практичного застосування. Орієнтація на самостійну діяльність студентів. Вимоги до застосування методу проектів: постановка важливої проблеми, реальна цінність проекту, поетапність, матеріалізація результатів. Проекти дослідницькі, творчі, інформаційні, ігрові. Індивідуальні, парні і групові проекти. Етапи роботи над проектом.

33. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності.

Сприймання готової інформації, відтворення засвоєного, включення студентів у самостійний пошук знань як види діяльності, що лежать в основі названої класифікації. Пояснювально-ілюстративний метод (лекція, розповідь, пояснення, демонстрація), його особливості. Репродуктивний метод (репродуктивна бесіда, графічна робота, вправа на відтворення). Проблемні методи: проблемний виклад знань, частково-пошуковий, дослідницький. Умови їх ефективності.

34. Проектний метод навчання у ВНЗ.

Навчання за методом проектів як розв'язання актуальних проблем, узятих із реального життя. Вимоги до застосування методу проектів: постановка

важливої проблеми, що потребує дослідницьких пошуків; цінність прогнозованих результатів проекту; поетапність виконання проекту; організація самостійної роботи, спрямованої на реалізацію проекту; використання дослідницьких методів; матеріалізація результатів проекту.

Проекти дослідницькі, творчі, інформаційні, пригодницькі, ігрові, практично-орієнтовані.

Етапи роботи над проектом: від формування проблеми до перевірки гіпотез і практичного застосування результатів.

35. Проблемне навчання, його сутність, особливості, етапи.

Включення студентів у самостійний пошук знань шляхом створення проблемної ситуації як головна ознака проблемного навчання. Навчання через відкриття, розвиток мислення, кмітливості та творчих здібностей студентів, стимулювання їх пізнавального інтересу та активності як особливості проблемного навчання. Етапи проблемного навчання: створення проблемної ситуації, включення студентів у пошукову діяльність, висування та обґрунтування гіпотез, перевірка гіпотез. Особливості проблемного навчання у ВНЗ.

36. Дидактичні засади підготовки викладача до занять.

Етапи підготовки: вивчення навчальної програми; ознайомлення зі змістом навчальної літератури (основної та додаткової), відбір необхідного матеріалу; орієнтація на мотивацію навчальної діяльності студентів; постановка цілей і завдань; вибір оптимальних методів та прийомів; актуалізація опорних знань; продуманість завдань для закріплення; визначення творчих завдань для самостійної роботи.

37. Фронтальна, індивідуальна та групова форми організації навчальної діяльності студентів.

Особливості фронтальної форми організації навчання: виконання спільного завдання для всієї групи студентів, організація роботи в однаковому темпі, рівномірний вплив на всіх студентів. Проблемна бесіда, лекція, демонстрація, екскурсія як варіанти фронтальної роботи. Незамінність фронтальної форми на первинному етапі засвоєння навчального матеріалу.

Реалізація прагнення в спілкуванні, взаємодопомозі та співробітництві, вдосконалення мовлення студентів при груповій формі навчальної діяльності у стабільних, тимчасових, однорідних, різнорідних групах.

Доцільність індивідуальної форми організації навчання на етапі узагальнення і систематизації знань, її спрямованість на активну роботу кожного студента у посильному темпі.

Кооперативне навчання як організація діяльності студентів у малих групах з отриманням максимального ефекту від самостійного вивчення матеріалу і спілкування між собою.

38. Предмет, завдання, основні категорії та актуальні проблеми методики викладання у вищій школі.

Предмет та завдання методики викладання у вищій школі. Основні категорії методики викладання у вищій школі. Метод і прийом. Уміння і навички. Первинні та вторинні вміння. Співвідношення понять знання та

вміння. Взаємозв'язок умінь та здібностей. Інтелектуальні вміння. Основні характеристики вміння. Актуальні проблеми методики викладання у вищій школі

39. Методика підготовки та проведення лекції у вищій школі

Лекція як організаційна форма навчання у ВНЗ, її види та функції. Підготовка викладача до лекції. Роль першої лекції з нової навчальної дисципліни. Активізація уваги студентів на лекції. Реально діючі прийоми активізації уваги студентів на початку та в процесі лекції. Прийоми, які допомагають зберегти увагу студентів до змісту лекції. Проблемні запитання та ситуації як спосіб активізації пізнавальної активності студентів на практичному занятті.

40. Лекторські вміння викладача вищого навчального закладу.

Вміння викладати інформацію ясно і доступно; уміння урізноманітнити зміст лекції фактами, прикладами, порівняннями, що активізують його сприйняття; уміння викладати інформацію проблемно; уміння слідкувати за викладом інформації та реакцією слухачів; вміння дотримуватися логіки при викладі змісту і підводити до логічного його сприйняття. Вміння акцентувати увагу на головному істотному; уміння бути лаконічним при викладі змісту. Вміння ефективно використовувати виразні, образні засоби та інтонаційне багатство мовлення; уміння виявляти емоційне ставлення до повідомлюваної інформації; уміння грамотно використовувати невербальні засоби для більш точної передачі змісту, почуттів, переживань; уміння ефективно застосовувати паузу як засіб комунікації;

вміння дотримуватися почуття міри. Уміння використовувати елементи розумного і доречного гумору.

41. Методика проведення практичних занять у вищому навчальному закладі.

Дидактичні цілі та функції практичних занять. Використання на практичних заняттях сучасних інноваційних технологій. Фактори, що сприяють виникненню та формуванню інтересу студентів до змісту практичних занять. Різноманітні форми завдань для опитування студентів на практичному занятті.

42. Ситуативний метод: сутність, роль, технологія використання у вищій школі.

Педагогічна ситуація як невід'ємна складова педагогічного процесу. Види педагогічних ситуацій (ситуації першого знайомства, ситуації дидактичного характеру, ситуації-провокування конфлікту). Способи розв'язання педагогічних ситуацій: метод спроб і помилок; інтуїтивна поведінка педагога; стереотипна поведінка педагога; педагогічно доцільна поведінка. Алгоритм педагогічно доцільної поведінки: врахування закономірностей виховного процесу; опора на принципи виховання; вибір оптимальних методів та прийомів виховання; вибір оптимального способу розв'язання ситуації за логікою (зовнішній вплив – його перехід у внутрішній план особистості – зміни у структурі особистості).

43. Використання дидактичних ідей педагогів-новаторів у навчально-виховній діяльності викладача ВНЗ.

Новаторство як альтернатива традиційного підходу до організації виховного процесу. Ідеї реалізації виховного потенціалу навчальних занять Є. М. Ільїна: підготовка до життя; застосування цікавих творчих прийомів розвитку активності; забезпечення психологічного контакту в педагогічному процесі; забезпечення духовного контакту; провідна роль особистості педагога у вихованні; духовна культура як важлива ціль навчального процесу. Ідеї гуманізму та особистісно-орієнтованого навчання Ш.О.Амонашвілі: педагогічний процес як радість життя; спілкування на рівних; ідея олюднення знань; безумовне позитивне ставлення до особистості. Ідеї розумового виховання в процесі навчання В.Ф.Шаталова.

44. Використання інноваційних педагогічних технологій у навчальному процесі вищої школи.

Роль і місце найсучасніших *методів навчання* у вищому навчальному закладі та реалізація їх розвивального потенціалу: мозкова атака, метод «635», метод Дельфи, метод синектики, метод вільних асоціацій, дидактична гра, «сананон-метод», метод кейсів, мікрвикладання, ситуаційний метод, метод «Коло ідей», метод «Займи позицію», метод «Ток-шоу», метод «Ажурна пилка».

45. Контроль навчання, його функції, види, методи.

Контроль як важливий структурний компонент навчального процесу. Особливості контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів. Діагностична, навчальна, виховна, стимулююча функції контролю. Види контролю навчання: попередній, поточний, періодичний (тематичний), підсумковий. Методи контролю навчання. Спостереження за пізнавальною діяльністю студентів у процесі навчання. Усне опитування. Письмовий контроль. Практичний контроль. Недоліки усного та письмового контролю. Дидактичні тести, їх види. Форми тестових завдань.

46. Вимоги до перевірки та оцінювання навчальної успішності студентів.

Об'єктивність оцінювання. Коментування оцінки. Всеохопленість. Здійснення індивідуального підходу під час оцінювання. Різноманітність форм і методів контролю. Регулярність контролю. Формування умінь самооцінювання.

47. Виховання як складова педагогічного процесу у вищій школі, його особливості та етапи.

Співвідношення виховання і навчання як двох складових педагогічного процесу. Спільні ознаки навчання та виховання. Особливості виховання (у вузькому розумінні): спрямованість на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості, ключова роль емоційних переживань, віддаленість результатів виховання в часі, неоднозначність результатів виховання, складність діагностування, прихований характер. Етапи виховання: ознайомлення з нормами поведінки, формування ставлень, формування поглядів та переконань, формування спрямованості особистості.

48. Показники вихованості особистості студента та методи їх діагностування.

Вихованість як результат виховання. Зовнішні показники вихованості (дії, вчинки, судження особистості, зовнішній вигляд). Внутрішні показники (мотиви, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації). Вихованість як сформованість моральних ставлень (до інших людей, до самого себе, до праці, природи), морально-вольові якості як важливий показник вихованості особистості (стриманість, рішучість, принциповість).

Методи вивчення моральної вихованості студентів (спостереження, бесіда, метод створення виховних ситуацій).

49. Порівняльний аналіз базових моделей виховання (директивної, прихованої та сприяння).

Виховання як процес формування особистості за певним заданим зразком з позицій директивної концепції виховання. Особливості директивної концепції: відкритість, суб'єкт-об'єктний характер, визнання ведучої ролі вихователя, нормативність, обмеженість свободи вихованця. Метафора: скульптор і глина.

Модель прихованого виховного впливу (студент діє за власним бажанням, яке у прихованій формі запрограмовано викладачем). Метафора: паперовий змії, оманлива свобода якого знаходиться в руках людини, що тримає за нитку.

Суб'єкт-суб'єктний характер концепції сприяння (допомоги). Метафора: садівник і дерево.

Концепція невтручання. Метафора: решітка, по якій вільно в'ється квітка. Взаємовідповідність між концепціями виховання та віковими етапами розвитку особистості.

50. Врахування закономірностей та опора на принципи виховання у професійній діяльності викладача ВНЗ.

Логіка процесу виховання: зовнішні впливи, їхнє прийняття та перехід у внутрішній план особистості.

Закономірності виховання: обумовленість результатів виховання ставленням до особистості педагога, активністю його учасників, організацією спілкування, узгодженістю виховних впливів з боку різних суб'єктів виховання. Принципи виховання як вихідні положення, від дотримання яких залежить результативність виховання. Принцип безумовного позитивного ставлення до особистості. Опора на позитивне. Поєднання поваги з вимогливістю. Поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності. Прихованість виховних впливів. Систематичність і наступність виховання. Єдність і послідовність виховних впливів. Емоційність виховання. Врахування вікових та індивідуальних особливостей.

51. Метод педагогічно доцільної самопрезентації викладача.

Самопрезентація як намагання викладача справити позитивне враження, викликати довіру та симпатію. Умови продуктивної самопрезентації: високий професійний рівень, ерудиція, загальний світогляд; наявність внутрішньої культури; почуття розумного і доречного гумору; єдність між словами та

вчинками; щирість та стриманість; спілкування на рівних, без підкреслення своєї вищості над учнями. Маніпулятивні стратегії самопрезентації: гра на почуттях самолюбства студентів і підняття їхньої цінності шляхом незаслуженої похвали; надання можливості студентам відчути свою значущість шляхом демонстрування згоди з їхніми поглядами та переконаннями; демонстрування готовності на значні жертви та ін. Непродуктивні стратегії самопрезентації, обумовлені заграванням, поступливістю, панібратськими стосунками, невимогливістю.

52. Порівняльний аналіз методів переконування і навіювання.

Переконування як метод словесного впливу на студента (його свідомість та поведінку) шляхом звернення до власного критичного мислення особистості. Особливості переконування: звернення до свідомості за допомогою аргументів, доказів; право вихованця не прийняти наведені аргументи, відкинути їх; прийняття самостійного рішення змінити свої погляди і поведінку. Умови ефективності переконування: ставлення до викладача; переконливість аргументів; вміння, не нав'язуючи своєї позиції, підводити до самостійних висновків; бачення зворотної реакції і коригування поведінки; почуття міри; врахування індивідуальних особливостей; уникнення повчань, моралізування та нотацій. Навіювання як безпосередній вплив на особистість, який зумовлює некритичне і несвідоме засвоєння нею певних поглядів чи виконання дій. Фактори, що впливають на ефективність навіювання: особливості викладача (авторитет, привабливість, зовнішній вигляд, майстерність усного мовлення); особливості студентів (вік, стать, критичне мислення).

53. Методи формування моральної свідомості.

Структура моральної свідомості. Методи впливу на свідомість. Переконування як метод словесного впливу на студента шляхом звернення до його власного критичного мислення. Умови ефективного переконування. Приклад як метод ознайомлення з позитивним зразком, еталоном для наслідування. Дискусія як метод обговорення суперечливих питань. Вимоги до проведення диспуту. Використання виховних ситуацій з метою формування моральної свідомості (спеціально створених, природніх, ситуацій вибуху).

54. Метод виховних ситуацій: сутність, різновиди та умови ефективного застосування.

Метод виховних ситуацій як метод виховання через організацію поведінки. Спеціально створені (штучні) виховні ситуації. Використання природніх ситуацій з метою виховного впливу та їхнє спрямування у виховне русло. Ситуації вибуху як виховні ситуації, пов'язані з неочікуваними діями, що спричиняють вибух у свідомості студента, гальмуючи його негативну поведінку. Стрімка перебудова особистості як результат ситуації вибуху. Виховна взаємодія в процесі застосування різних видів виховних ситуацій: постановка цілі, зовнішній вплив та його комунікативне забезпечення, перехід у внутрішній план особистості, зміни в структурі особистості.

55. Методи оцінювання і корекції поведінки.

Заохочення (ефективні, неефективні). Вимоги до заохочень (об'єктивність, гласність, несподіваність, врахування вікових та індивідуальних

особливостей студентів, урахування прикладених зусиль, порівняння минулих та теперішніх досягнень учня та ін.). Покарання. Правила покарання (врахування причин та мотивів негативного вчинку, справедливість, стриманість негативних емоцій, доброзичливість, збереження недоторканості особистості та ін.).

56.Форми виховання. Методика підготовки та проведення виховного заходу.

Класифікація організаційних форм виховання: масові, групові та індивідуальні.

Класифікація форм виховання на основі напрямків виховання: форми, спрямовані на розвиток інтелекту; форми, спрямовані на формування моральних якостей та естетичних смаків; форми, спрямовані на формування фізичної культури та розвиток фізичних ознак особистості; форми профорієнтаційного спрямування. Традиційні та нетрадиційні форми виховання.

Умови результативності виховного заходу: чітка постановка мети та завдань, врахування побажань студентів, їх інтересів та потреб; композиційна оформленість виховного заходу; емоційна насиченість та інше. Критерії оцінки ефективності виховного заходу: інтерес, задоволення, активність, тривалість післядії виховного заходу.

57. Колектив, його ознаки та стадії розвитку. Педагогічне керівництво формуванням студентського колективу.

Наявність суспільнозначущої мети, органів самоврядування, позитивних особистісних взаємостосунків, значущість колективу для окремого його члена, захищеність особистості як ознаки колективу. Етапи формування колективу: викладач як суб'єкт впливу, актив як суб'єкт впливу, колектив як суб'єкт впливу. Поєднання педагогічного керівництва колективом з самоврядуванням. Розвиток колективних традицій. Змагання як фактор розвитку відповідальності членів колективу

58. Діалектика колективного та індивідуального у вихованні студентів.

Роль колективу у формуванні особистості студента. Соціально-психологічна структура студентської групи. Проблема самоврядування в студентських колективах. Конфлікти і типологія конфліктних стосунків у колективі. Індивідуальний підхід у виховній роботі зі студентами. Проблема профілактики і подолання девіантної поведінки окремих студентів.

59. Порівняльний аналіз заохочувальних та гальмівних прийомів виховного впливу.

Заохочувальні прийоми як прийоми, що викликають позитивні почуття (радість, вдячності, віри в свої сили, натхнення) і надихають на подальшу позитивну поведінку (довіра, моральна підтримка та зміцнення віри в свої сили, залучення до цікавої діяльності, організація успіху в навчанні, збудження гуманних почуттів, прояв уваги, піклування і доброти, обхідний рух, прояв умінь та переваг педагога).

Гальмівні прийоми як прийоми, що викликають негативні почуття

(сорому, незручності, гіркоти, каяття, незадоволення своєю поведінкою) і сприяють виправленню негативної поведінки (вдавана байдужість, вдавана недовіра, натяк, іронія, обурення, збудження тривоги про майбутнє покарання тощо).

60. Пізнавальні перешкоди як психолого-дидактичний феномен.

Пізнавальні перешкоди, які зумовлені низьким вихідним рівнем знань студентів. Спотворені уявлення студентів про сутність процесів і явищ, спровоковані книгами чи викладачами. Пізнавальні перешкоди, які зустрічаються в процесі самостійного розв'язання студентами навчально-пізнавальних завдань. Пізнавальні перешкоди, що пов'язані з невмінням студентів коректно здійснювати ті чи інші логічні операції.

61. Етапи організації самовиховання студентської молоді

Самовиховання як цілеспрямований вплив особистості самої на себе з метою самовдосконалення. Спонукальний етап самовиховання (забезпечення інтересу, перехід інтересу у потребу, бажання, прийняття рішення). Цільовий етап (здійснення самооцінки, постановка цілей та завдань), організаційно-діяльнісний програмування, включення в діяльність, спрямовану на реалізацію програми, активізація вольових зусиль, регулярність). Бар'єри самовиховання: негативний вплив оточення, звичка відкладати на пізніше, відсутність систематичності та регулярності. Контрольно-регулювальний етап самовиховання.

62. Педагогічні умови забезпечення взаємного контакту викладача зі студентами.

Різновиди контакту: зовнішній (видимість контакту) та внутрішній (духовний контакт, базований на емоційній єдності та взаємоприйнятті). Умови виникнення та зміцнення духовного контакту (довіра; щирість; прихильність та любов до вихованців; прагнення зрозуміти їх внутрішній світ; безумовне позитивне ставлення; співпереживання; прояв уваги та турботи).

63. Причини конфліктів між викладачем та студентами, шляхи їх попередження та розв'язання.

Сутність конфліктів діяльності, відносин та поведінки. Причини конфліктів відносин: приниження гідності; безтактність; нав'язування педагогом своєї точки зору; зверхність педагога; дискримінація студентів; розголошення довірених секретів. Причини конфліктів поведінки: провокування конфлікту з метою самоствердження; намагання привернути увагу до себе; прагнення здобути владу; помста.

Причини дидактичних конфліктів: недосконала методика; необ'єктивність та несправедливість оцінювання; залежність оцінки від ставлення до студента та настрою викладача; позапрограмні вимоги; нездатність викладача підтримувати дисципліну.

Шляхи попередження конфліктів у навчально-виховному процесі: виявлення типу та причин конфлікту з обов'язковим пошуком їх у собі; завчасне уникнення конфлікту на основі прогнозу його негативних наслідків; вміння стримувати негативні емоції та керувати своїм настроєм; тактовність викладача. Шляхи з'ясування відносин після конфлікту. Правила спілкування.

64. Педагогічна освіта як підсистема освіти дорослих. Критичне мислення як атрибут системи вищої освіти

Традиції та інновації у вищій професійній педагогічній освіті. Компоненти системи додаткової педагогічної освіти. Перехід від періодичного підвищення кваліфікації до безперервної освіти. Професійне педагогічне мислення. Критичний стиль мислення в суб'єктів вищої професійної освіти.

65. Система освіти в Україні. Управління системою вищої освіти. Система стандартів вищої освіти.

Освіта як необхідна умова збереження і розвитку матеріальної та духовної культури людства. Зміст поняття "освіта". Освітнє середовище. Основні елементи освіти. Цілі освітньої системи. Критерії освіченості. Зміст освіти у вищій школі.

Способи здобування освіти у світовій і українській практиці. Ознаки освіти: гуманізація, гуманітаризація, диференціація, диверсифікованість, стандартизація, багатоваріантність, багаторівневність, фундаменталізація, інформатизація, індивідуалізація, безперервність. Загальний аналіз глобальних проблем вищої професійної освіти.

II. Методичні вказівки щодо виконання практичних завдань комплексного державного іспиту та зразки їх виконання.

Практичні завдання комплексного державного екзамену

Комплексний державний іспит включає в себе два види практичних завдань, перше з яких, - *педагогічна ситуація* і п'ять завдань до неї, які вимагають актуалізації теоретичних знань з педагогіки вищої школи та методики викладання у вищій школі, необхідних для успішного розв'язання екзаменаційної ситуації. Ситуації відібрані за наступними критеріями:

- **інформативність** (за своїм змістом ситуація є такою, яка передбачає чітку інформацію по кожному з п'яти питань з педагогіки);
- **рівнозначність** (за рівнем складності та обсягом інформації);
- **унеможливленість** відповіді загальними фразами (ситуації передбачають недвозначні, конкретні відповіді на поставлені питання);
- **зручність** перевірки та оцінювання .

Вибір саме такої форми практичного завдання обумовлений тим, що воно дає можливість, **по-перше**, оцінити значущість теоретичних знань з зазначених вище дисциплін та їх практичну необхідність; **по-друге**, перевірити рівень педагогічного мислення та вмінь застосовувати набуті теоретичні знання при розв'язанні педагогічних ситуацій.

Вибір педагогічної ситуації в якості практичного екзаменаційного завдання обумовлювався ще й тим, що професійна діяльність викладача вищої школи являє собою процес розв'язання численних педагогічних ситуацій, які здебільшого виникають непередбачено. Саме тому успіх певною мірою залежить від вміння продуктивно розв'язувати ці ситуації.

«Справжній педагог, – справедливо зауважує в статті «Поняття режисури

в педагогіці» С. Смирнов, – не той, хто знає матеріал, і навіть не той, хто добре володіє цим матеріалом, а той, хто може в обставинах шкільного життя, яке щосекундно змінюється, знаходити оптимальні рішення, хто вміє орієнтуватись в непередбачуваній педагогічній ситуації».

Друга форма практичних завдань державного екзамену – **відеоситуації**, які відображають найрізноманітніші аспекти педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Практичні завдання

1. Уявіть, що ви проводите зі студентами-першокурсниками бесіду, мета якої – спонукати їх до самовиховання. Змодельуйте початок цієї бесіди з використанням інформації, спонукаючої до самовиховання (з життя знаменитих людей, кіногероїв тощо).

2. Сформулюйте 5-6 тем диспутів, актуальних для студентів сучасного ВНЗ. Обґрунтуйте, в чому їх актуальність.

3. Складіть план проведення диспуту на одну з актуальних для сучасних студентів тем, включивши до нього запитання дискусійного характеру з обраної вами теми.

4. Староста групи студентів-першокурсників звернувся до вас з проханням допомогти скласти програму конкурсу веселих і кмітливих (КВК). Запропонуйте йому 5-6 цікавих завдань для цього конкурсу, спрямованих на розвиток інтелекту та творчих здібностей учнів старшого шкільного віку.

5. У вас, наставника академічної групи студентів-випускників, остання зустріч з групою, основна функція якої - виховна. Запропонуйте цікаві ідеї щодо її проведення з метою впливу на емоційну сферу особистості випускників, з якими ви працювали п'ять років.

6. Знаменитий американський дитячий лікар Бенджамін Спок розповідав Ю. П. Азарову, відомому російському педагогу, що його мати, виховуючи п'ятеро дітей, була надзвичайно суровою з ними, однак виростила прекрасних людей і громадян. Ставши батьком, сам Спок вирішив виховувати своїх дітей по-іншому, а саме на засадах свободи, відкритої любові до дітей, дружби і співробітництва з ними. І також виховав не менш прекрасних людей і громадян.

Значить, авторитарна і гуманна система виховання рівноцінні? Визначте і обґрунтуйте свою позицію.

7. Викладачем ВНЗ при використанні методу ролівої гри розігрується ситуація: кілька студентів старших курсів пропонують першокурснику випити з ними, він відмовляється, за що вони називають слабаком, маминим синочком, жовторотиком. Студенти пропонують різні варіанти відмови. Один з них звертається до вас: «А як би Ви повели себе в цій ситуації?».

Уявіть себе на місці цього студента і змодельуйте варіанти відмови від алкоголю.

8. Уявіть, що ви зав.кафедри. Щойно побували на лекції в молодого викладача. Він не зумів забезпечити зустрічної активності студентів, які були неуважні, пасивні, шуміли і майже не слухали викладача.

Які поради ви дасте викладачу щодо забезпечення ефективності методу лекції?

9. Ви методист студентів, які перебувають на педагогічній практиці. Відвідали урок історії з використанням методу демонстрації. Учні десятого класу були пасивні, не проявляли інтересу до навчального матеріалу, що демонструвався на екрані.

Які поради ви як методист дасте студенту щодо забезпечення ефективності методу демонстрації?

10. Поясніть різницю між трьома педагогічними методами:

а) бесідою як методом навчання

б) бесідою як методом виховання:

в) бесідою як методом педагогічних досліджень.

Сформулюйте по одне-два запитання до кожного виду бесіди.

11. Молодий учитель фізики Микола Тимофійович зайшов на перерві до свого кабінету, щоб підготувати до уроку прилади. Підійшовши до шаф, помітив між ними на підлозі двох учнів 11-го класу, які саме розливали вино. Щойно зібрався зробити зауваження, як почув пропозицію підтримати компанію.

Спробуйте спрямувати цю ситуацію у виховне русло, використавши один з методів виховання(ваше завдання полягає в тому, щоб поставити цих зухвалих хлопців в незручне для них становище). Які дії педагога у цій ситуації будуть педагогічно недоцільними?

12. Другокурснику Максиму здавалося, що йому постійно занижують оцінки на практичних заняттях. Одного разу, коли він ледве впорався з абсолютно нескладним завданням і отримав цілком заслужену оцінку, він підійшов на перерві і простягнув мені авторучку: «Виправте, будь ласка. Завдання я виконав, безперечно, на 4 бали, а Ви мені поставили лише 3».

Щоб вплинути на студента, зверніться до методу переконування. Яким змістом ви його наповните? До яких звернетесь аргументів? Ваша ціль - домогтись припинення такої поведінки студента в подальшому.

13. Вам потрібно виступити на батьківських зборах студентів - другокурсників з проблеми зниження рівня їхньої моральної культури. Які причини цього явища ви будете аналізувати?

14. Ви готуетесь до виступу щодо шляхів забезпечення ефективності педагогічного впливу на сучасних студентів. На яких принципах, методах, прийомах виховання будете акцентувати особливу увагу, враховуючи особливості студентського віку?

15. Спробуйте сформулювати стратегію виховання від народження до здобуття вищої освіти. На позиціях яких концепцій виховання ви будете стояти у різні вікові періоди (дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий вік, старший шкільний вік, студентський вік).

16. Які поради ви дасте студентам як куратор щодо організації самовиховання?

17. Ви куратор групи студентів-першокурсників, складіть алгоритм ваших дій щодо формування студентського колективу.

18. Ви готуетесь до виступу перед наставниками академічних груп з проблеми забезпечення взаємного контакту з проблемними студентами. Від чого ви б хотіли застерегти ваших слухачів? На яких принципах, методах, прийомах виховного впливу акцентуєте особливу увагу?

19. Назвіть причини, які знижують коефіцієнт корисної дії практичних занять у вищій школі.

20. Назвіть причини, які знижують рівень сприймання та засвоєння студентами інформації викладача на лекції.

21. Ви приходите на свою першу лекцію до старшокурсників, підходите до кафедри, а на тому місці, де кладуть конспект, написано: «Лекторе, роби свою справу мовчки». *Ваші дії.*

22. Уявіть, що ви проводите профорієнтаційну роботу серед студентів – випускників. Мета вашого виступу – викликати інтерес до обраної вами спеціальності «Педагогіка вищої школи» і мотивувати їх до вступу у відповідну магістратуру. *Як ви це будете робити?*

23. Запропонуйте спеціально створену виховну ситуацію, яку можна використати з метою виховного впливу (в усній формі, у відео форматі, з педагогічної практики, з життя, з художньої літератури) і поясніть, у чому саме її виховний потенціал.

24. Сформулюйте проблемне питання, з якого можна було б розпочати проблемний виклад навчального матеріалу, тобто проблемну лекцію (тему і навчальний предмет оберіть самостійно). *Чим відрізняється проблемний виклад від інших проблемних методів навчання?*

25. Назвіть педагогічну книгу, яку ви прочитали останнім часом. Коротко розкрийте її зміст. Які педагогічні проблеми висвітлюються в ній?

26. Ви наставник академічної групи студентів 3-го курсу. На одній з неформальних зустрічей вони вирішили взяти у вас інтерв'ю. З перших питань ви здогадались про їхній задум: виявити ваше особисте ставлення до інших викладачів – ваших колег. Ваші стосунки зі студентами до цього часу були відвертими... *Якою буде ваша подальша поведінка?*

27. Ви проводите свою першу лекцію в ролі викладача ВНЗ. Всі студенти уважно слухають, крім одного. Його сонний погляд, нарешті, переростає у справжній сон, хлопець починає тихенько хропіти. Студенти переключають увагу на нього. Вас вже перестали слухати — чекають реакції. *Якою ж вона буде?*

28. Під час практичного заняття ви помічаєте, що один із студентів інституту фізичного виховання і спорту трохи напідпитку. *Ваші подальші дії?*

29. На одній з лекцій студент звертається до вас із запитанням, а Ви не знаєте відповіді. *Якими будуть ваші подальші дії?*

30. Інна Петрівна щойно з педуніверситету, вчителює перший рік. Вона дуже не любить писати поурочні плани-конспекти, а коли на вимогу завуча Олександра Семеновича напише, то завуч забракує їх. Інна Петрівна обурена: «Плани-конспекти — це зайва писанина, формалізм. Якість уроків залежить не від конспектів, а від рівня кваліфікації. Я все пам'ятаю, що треба робити на уроці, тому плани-конспекти мені не потрібні»

Як оцінити позицію вчительки? Визначіть і обґрунтуйте власну позицію щодо цього питання.

31. У вікнах будинку, навпроти котрого злочинець убивав водія таксі, ще світилося. Молодий слідчий одразу відчув, що господарі, зовні інтелігентні люди, мовчатимуть, боячись за наслідки своїх свідчень. Але тільки вони могли йому допомогти.

— Невже ви не бачили, як дві години тому перед вікнами вашого будинку вбивали людину? Мабуть, він і допомоги просив...

— Ні. Ми були зайняті. Ось готуємося переселятися на нову квартиру, пакуємо книги...

Уявімо, що не слідчий, а Ви, педагог, прийшли до цих людей і маєте схилити їх до відвертого зізнання. Продемонструйте, як ви це будете робити, звернувшись до методу переконування. Назвіть умови ефективного переконування.

32. Яку педагогічну літературу з питань організацій самовиховання ви порадите студентам як наставник академічної групи?

33. Ви приходите на лекцію. П'ята пара. Студенти втомлені і зустрічають вас незадоволеними поглядами. *Ваші дії.*

34. Ви читаєте лекцію, а деякі студенти вам заважають (розмовляють, сміються). *Як впоратись з ними?*

35. Складіть план-конспект практичного заняття (навчальна дисципліна і тема за власним вибором).

36. Назвіть причини, що знижують коефіцієнт корисної дії практичних занять у вищій школі.

37. Назвіть причини, що знижують коефіцієнт сприймання та засвоєння інформації на лекції .

38. Назвіть умови, за яких знання, які повідомляє викладач на лекції, не будуть проходити мимо студента, а будуть переплавлятися в його ерудицію і культуру.

39. Розробіть структуру обґрунтування власного дипломного дослідження.

40. Визначіть та охарактеризуйте етапи проведення науково-педагогічного дослідження з теми дипломної роботи.

42. Спираючись на вимоги до визначення гіпотези науково-педагогічного дослідження, сформулюйте гіпотезу з теми дипломної роботи.

43. Визначіть вимоги до мети і завдань педагогічного дослідження та сформулювати їх з теми дипломної роботи.

44. Обґрунтувати об'єкт та предмет педагогічного дослідження з теми дипломної роботи.

45. Розробіть програму дослідно-експериментальної роботи з теми дипломного дослідження.

46. Обґрунтуйте актуальність педагогічного дослідження з теми дипломної роботи.

47. Визначіть та охарактеризувати етапи науково-педагогічного дослідження з теми дипломної роботи.

48. Обґрунтувати наукову новизну педагогічного дослідження з теми дипломної роботи.

Зміст відеоситуацій

1. Ситуації, що стосуються методики читання лекції.
2. Ситуації, що стосуються методики проведення практичного чи лабораторного заняття.
3. Ситуації, в яких необхідно оцінити і проаналізувати рівень професійної майстерності викладача.
4. Ситуації першого знайомства викладача зі студентами, які відображають:
 - конструктивні стратегії самопрезентації;
 - маніпулятивні стратегії самопрезентації;
 - педагогічно недоцільну самопрезентацію (непродуктивну);
 - ситуації першого знайомства, в яких учні випробовують вчителя.
5. Відеоситуації виховного спрямування, в яких потрібно визначити:
 - принципи виховання, що сприяють його ефективності;
 - порушення принципів виховання;
 - методи та прийоми виховного впливу й умови їхньої ефективності чи неефективності;
 - стилі педагогічного спілкування та їхнього виховного потенціалу;
 - причини опору студента чи студентів викладачеві;
 - концепції виховання;
 - етапи виховання;
 - психологічні механізми виховання;
 - причини негативного ставлення до особистості викладача;
 - типи та причини конфліктів, шляхи їхнього розв'язання;
 - причини негативного ставлення до навчальної діяльності;
 - особливості виховання у вузькому розумінні;
 - недоліки спілкування викладача зі студентами;
 - помилки викладача у здійсненні виховного впливу;
 - фактори успішного виховного впливу;
 - стадії розвитку студентського колективу та умов успішного чи неуспішного впливу колективу на особистість;
 - рівень вихованості за певними показниками.
6. Ситуації, що стосуються оцінки особистості викладача та його поведінки.
 - на визначення професійних здібностей та вмінь викладача, що проявляються в тій чи іншій ситуації;
 - на визначення компонентів авторитету викладача;
 - на визначення особистісних якостей педагога, що сприяють чи несприяють успішності його професійної діяльності;
 - на оцінку усного мовлення викладача та його невербальної поведінки;
 - на визначення комунікативних помилок викладача;
 - на оцінку поведінки викладача у складній педагогічній ситуації.

Алгоритм аналізу відеоситуацій

Алгоритм №1

Відеоситуації, зміст яких відображає процес виховання

1. Визначити, на позиціях якої концепції виховання знаходиться педагог в певній ситуації (директивної, прихованої, сприяння).
2. Спількування (авторитарний, демократичний, ліберальний, спількування-залякування, спількування-загравання). Позитивне та негативне у стилі спількування педагога.
3. Наявність яких принципів виховання підвищують ефективність виховного впливу, або порушення яких принципів знижує його результативність?
4. Які методи виховання було використано у заданій відеоситуації?
5. Педагогічна доцільність вибраних методів та умови успішності чи неуспішності.
6. Які прийоми виховного впливу підсилюють ефективність методів?

Алгоритм №2

Відеоситуації, зміст яких відображає самопрезентацію викладача

Завдання педагога в ситуації першого знайомства.

1. Стратегія самопрезентації (конструктивна, неконструктивна, маніпулятивна).
2. Назвіть ознаки, за якими було визначено стратегію самопрезентації, визначте причини успіху або невдачі педагога.
3. Відповідність дій педагога особливостям студентського віку та умовам протікання ситуації.
4. Чи не є дії викладача такими, що викликають протидію (надто повчальними, моралізаторськими).
5. Результативність (чи зумів педагог викликати позитивне ставлення до себе, забезпечити взаємний контакт, включити студентів у відповідну діяльність).

Ілюстрація

Коли Світлана Сергіївна вперше переступила поріг викладацької фізико-математичного ліцею, викладачі їй поспівчували, оскільки знали ставлення до літератури майбутніх математиків з 10-Б класу. У викладацькій вона переважно мовчала. Але це мовчання було змістовним. Недарма ще в університеті студентку Світлану називали майстринею змістовних пауз.

До уроку в лілейному 10-Б залишалася майже година. Світлані Сергіївні цього було досить, щоб обміркувати свою зустріч з ліцеїстами. Вони також готувались «гідно» зустріти нового педагога.

З порога Світлана Сергіївна кинула погляд на дошку, вщент списану формулами. Всі демонстративно виконували завдання, написані на дошці. Староста сказав, одночасно продовжуючи писати в зошиті: «Сьогодні у нас директорська контрольна. Ми маємо до неї підготуватись. Наш ліцей спеціалізований, фізико-математичний. А тому ми Вам пропонуємо таку форму співробітництва: Ви нам розповідаєте літературу, а ми розв'язуємо задачі. І нам буде вигідно, бо ми займатимемось головною своєю справою, і Вам непогано, бо ми будемо сидіти спокійно, не порушуючи дисципліну».

Світлана Сергіївна розуміла, що заклики, моралізування тут тільки зашкодять. «Я зараз мушу так на них подіяти, щоб у них з'явилась потреба в моєму предметі», - думала вона. Потім підійшла до вікна і...

Оглянувши ліцеїстів і витримавши паузу, Світлана Сергіївна стримано сказала:

- Гаразд. Я дозволяю вам займатися своєю улюбленою справою. Але дозвольте мені, коли я розповідатиму вам, стояти тут і дивитись у вікно, щоб нікого не турбувати.

Наступна її пауза була наповнена вже іншим змістом: сторожким очікуванням, зародженням інтересу до її особистості.

Дивлячись у вікно і відчуваючи, що увага з математичних завдань приховано переключалась на неї, вона розпочала урок:

*Снова выплыли годы из мрака
и шумят, как ромашковый луг.
Мне припомнилась нынче собака,
что была моей юности друг.
Нынче юность моя отшумела...*

У класі стояла тиша. А перед Світланою вже були не дерева за вікном, а допитливі очі переможенихліцеїстів. Навіть не помітила, як відійшла від вікна і вже стоїть біля столу...

Аналіз

ситуації за алгоритмом №2

Звісно, що у ситуації першого знайомства педагогу необхідно створити позитивне враження, викликати до себе повагу, симпатію, довіру і таким чином здобути контроль над поведінкою учнів. З цією метою він обирає ту чи іншу стратегію самопрезентації. Можна «купити» їхню симпатію поступливістю, заграванням, невимогливістю і завоювати «дешевий» авторитет. Можна звернутись до авторитарної стратегії поведінки, забезпечивши «чисто зовнішній» контакт без **внутрішнього** прийняття педагога.

Світлані Сергіївні важливо було викликати інтерес не тільки до себе як до нового педагога, а і до свого предмету, проти якого по суті був висловлений протест. Вона вибрала приховану (маніпулятивну) стратегію самопрезентації, здивувала учнів своїми несподіваними діями і перемогла, нічого не нав'язуючи ззовні.

Прихована стратегія самопрезентації сприяла успіху завдяки використанню доцільного прийому прихованого виховного впливу – вдаваної байдужості, який, здивувавши, дозволив не примусово, а добровільно відмовитись від заздалегідь запланованої негативної моделі поведінки. Дії педагога повністю відповідали віковим особливостям учнів лілейного класу. Не важко уявити наслідки традиційного та стереотипного підходу у схожій ситуації, який викликав би внутрішній опір ліцеїстів і спричинив поразку.

Обрана стратегія самопрезентації була конструктивною, оскільки педагог зуміла: по-перше, викликати інтерес, повагу та симпатію до себе; по-друге, забезпечити взаємний контакт як важливу умову успішності подальшого спілкування; по-третє, викликати інтерес (внутрішній мотив) до свого предмета і включити учнів у пізнавальну діяльність з його засвоєння.

Алгоритм №3

Відеоситуації випробування педагога під час першого знайомства

1. Відповідність дій педагога змісту ситуації та їхня спрямованість на вирішення проблеми.
2. Відповідність дій педагога особливостям студентського віку та умовам протікання ситуації.
3. Оцінка педагогічної доцільності методів та прийомів, застосованих педагогом з метою розв'язання проблеми.
4. Чи не є дії викладача стереотипними, повчальними та моралізаторськими, здатними викликати протидію?
5. Виховний потенціал (впливові можливості) моделі поведінки педагога.
6. Результативність (незадоволення негативною поведінкою, її добровільне припинення, відмова від запланованих негативних дій тощо.)

Алгоритм №4

Відеоситуації, які передбачають здійснення виховного впливу

1. На які **принципи** виховання будете опиратись, розв'язуючи ситуацію?
2. Які **методи** чи **прийоми** виховного впливу ви використаєте для успішного розв'язання ситуації?
3. **Обґрунтуйте** педагогічну доцільність одного з обраних вами методів чи прийомів.
4. Які способи поведінки педагога є **педагогічно недоцільними** під час розв'язання ситуації?
5. Запропонуйте оптимальний варіант розв'язання ситуації (ваші **конкретні дії** на місці педагога)

Ілюстрація

Аналіз відеоситуації за алгоритмом №4

До першого в житті самостійного уроку готуюсь серйозно. Хочу з порогу здивувати учнів цікавими фактами. Зразу після дзвінка відчиняю двері 9-Б - у класі нікого немає. Не вірю своїм очам. Бачу, учні тихенько сидять... під партами.

Щоб правильно відповісти на **перше** питання, необхідно:

- а) **відновити** в пам'яті принципи виховання (подумки перегорнути);
- б) **«приміряти»** їх до ситуації на основі аналізу змісту ситуації та сутності принципів, які співвідносні з нею;
- в) **вибрати** з них ті принципи, опора на які безсумнівно забезпечить ефективність виховного впливу;
- г) **відкинути** принципи, які за своєю логікою не співвідносяться зі змістом запропонованої ситуації.

Ознайомтесь з аналізом ситуації за заданим алгоритмом і спробуйте адаптувати ці поради до студентського віку.

Так, у заданій ситуації ми спостерігаємо прояв явної негативної поведінки дев'ятикласників, а **принцип безумовного позитивного ставлення до вихованців** означає прийняття їх такими, які вони є, не демонструючи негативного ставлення до особистості вихованців, а засуджуючи лише їх дії

(«не ви погані, а ваша поведінка погана»). Цей принцип вимагає від учителя ставитись позитивно до всіх вихованців: слухняних і неслухняних, працьовитих і ледачкуватих, відмінників і відстаючих, вродливих і непривабливих, тактовних і безтактних, а в цьому випадку тих, які випробовують учителя. Для забезпечення успішності виховного впливу, опора на принцип безумовного позитивного ставлення в цій ситуації, безсумнівно, є педагогічно доцільною.

Однак, моє прийняття вихованців такими, які вони є, що є проявом **поваги** до них, повинно поєднуватись з проявленою мною в тій чи іншій формі **вимогливістю**. Тобто, я прийшов вперше в цей клас, але своєю впевненістю, організованістю, нерозгубленістю, зібраністю повинен дати відчуття своєї вимогливості з метою унеможливлення в подальшому проявів подібної негативної поведінки. Це вимагає дотримання в таких умовах **принципу поєднання поваги з розумною вимогливістю до вихованців**.

У схожих ситуаціях зовсім недоцільно звертатись до методів прямого впливу, оскільки вони розвиватимуть ситуацію в небажаному напрямку і коефіцієнт їхньої корисної дії може бути від'ємним, нульовим, або досить низьким. Педагогічно доцільними і ефективними в ситуаціях випробовування вчителя при першому знайомстві можуть бути лише способи прихованого впливу, а отже, і опора на **принцип прихованості виховних впливів**.

У цій ситуації вказано клас, тобто вік учнів, це фактор, який обов'язково необхідно враховувати, обираючи той чи інший спосіб виховного впливу. Потрібно також зважати на *особливості* певного класу, який вдався до такого способу випробовування вчителя. Тому четвертий принцип, який відповідає наведеній вище ситуації, - **принцип врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів**.

Зона дії принципу емоційності – емоційна сфера вихованців, їхні почуття. Мета вчителя в цій ситуації – викликати почуття незручності, незадоволення своїм вчинком, щоб учні самі відчували безглуздість свого вчинку і зникло бажання його продовжувати.

Для задіяння цих механізмів, звичайно ж, необхідна опора на **принцип емоційності**, який полягає у намаганні вчителя викликати в учнів бажану емоційну реакцію на той чи інший факт, подію, вчинок.

При відповіді на **друге** питання також важлива чітка послідовність дій:

1) **відтворення** у пам'яті методів педагогічного впливу, усвідомлення та розуміння їхньої суті;

б) **співставлення** методів зі змістом заданої ситуації на відповідність чи невідповідність;

в) **виокремлення** того методу чи методів, які є адекватними змісту ситуації, умовам її протікання і оптимальними для забезпечення ефективного виховного впливу;

г) **відтворення** в пам'яті прийомів виховного впливу, **пошук** та **вибір** тих прийомів, які здатні підсилити ефективність обраних методів виховання.

Зразок відповіді на питання №2

Оскільки задана ситуація є ситуацією першого знайомства, ми, насамперед, обираємо **метод педагогічно доцільної самопрезентації**, мета якого – створити позитивне враження, викликати симпатію, повагу. З іншого боку, ситуацію, яка склалася, можна використати з метою виховного впливу і спрямувати у виховне русло, тобто застосувати ще один метод виховання: **використання природної ситуації у виховних цілях**. Щоб підсилити ефективність названих методів, звернемось до прийомів виховного впливу, педагогічно доцільних в цій ситуації. Перш за все, **до прийому вдаваної байдужості**, оскільки його застосування спричиняють відповідні умови: перше знайомство, мета порозважатись, випробувати вчителя, понервувати його, перевірити педагогічну винахідливість педагога. Не менш ефективними підсилювачами дії обраних методів будуть **прийоми іронії, натяку** як прийоми прихованого впливу, або ж несподівані дії вчителя, **(прийом вибуху)**, здатні приголомшити учнів, поставити їх в незручне становище і дати відчуття недоречності свого вчинку. Можна поєднувати названі прийоми, тобто інтегрувати їх в одному прийомі, в якому буде елемент несподіваності, вдаваної байдужості, прихованої насмішки і натяку.

Недоцільними в цій ситуації будуть методи та прийоми прямого впливу: переконування, прояв обурення, а особливо покарання.

По-перше, звернення до названих методів і прийомів не забезпечить позитивного враження про особистість педагога в ситуації першого знайомства, як важливої умови ефективності подальшого спілкування.

По-друге, використання цих методів може спровокувати конфлікт, тоді як під час першої зустрічі необхідно забезпечити взаємний контакт.

По-третє, прямий вплив через переконування, обурення, покарання стане перешкодою для реалізації мети уроку та формування внутрішньої мотивації учнів.

По-четверте, вчитель втратить переваги першої зустрічі як найсприятливішої можливості для створення умов ефективного спілкування в подальшому, оскільки і надалі потрібно буде докладати набагато більше зусиль і енергії.

Третє питання

Вважаю, що при певному комунікативному забезпеченні (не тільки «що» сказати, але і «як») прийом вдаваної байдужості забезпечить цілком позитивний результат. Вдавана байдужість педагога, його спокій та стриманість стане несподіванкою для учнів, здивує їх і поставить в незручне становище. Відчувши недоречність своєї поведінки, учні добровільно її припинять, оскільки при такій неочікуваній реакції вчителя зникне сенс її продовжувати. Педагог отримає подвійну перемогу, тому що додатково отримає повагу і симпатію до себе як до цікавої особистості, яка замість очікуваної розгубленості і нервозності продемонструвала спокій, витримку, винахідливість та прихований педагогічний гумор.

Четверте питання. Прогнозуючи наслідки тих чи інших дій, методів, прийомів («як наше слово відгукнеться»), ми приходимо до висновків про доцільність одних і недоцільність інших. Таким чином визначаємо способи поведінки, які не тільки не забезпечують позитивного результату, а навпаки, можуть навіть і нашкодити, знизити коефіцієнт корисної дії виховного впливу.

Висновку про невідповідність того чи іншого способу поведінки в умовах заданої ситуації має передувати аналіз:

- змісту ситуації;
- особливостей суб'єктів, що провокують ситуацію;
- їх очікувань щодо дій педагога;
- умов протікання ситуації;
- варіантів реакції на можливі способи поведінки педагога.

Ми знаємо, наприклад, що прямий вплив як правило, викликає протидію. Він є недоцільним в ситуаціях з явно вираженим негативним ставленням, неповагою і недовірою до педагога.

Назвемо ті способи поведінки, які за будь-яких умов є неефективними. Однак, незважаючи на це, деякі педагоги все ж звертаються до них, поглиблюючи конфлікт ще більше:

- моралізування;
- повчання;
- нотації;
- нерозумна вимогливість;
- намагання з'ясувати стосунки, виявити винуватця;
- підкреслення своєї вищості над студентами (зверхність);
- невміння стримати свої негативні емоції і скерувати настроєм;
- безтактність.

З іншого боку, способами поведінки зі знаком «мінус» є ті, які спрямовані на встановлення або з'ясування стосунків через:

- поступливість,
- загравання,
- підігравання,
- панібратство,
- вмовляння,
- пошуки компромісу,
- конформізм (демонстрування згоди з неприйнятними думками і діями студентів).

Названі способи «забезпечення контакту» у подібних спровокованих ситуаціях призводять або до його чисто зовнішньої форми без внутрішнього прийняття педагога, або, частіше за все, до поразки і зневаги до педагога.

П'яте завдання вимагає наповнення конкретним дієвим змістом одного з обраних способів впливу і моделювання на його основі оптимального варіанта комунікативної поведінки педагога в певній ситуації.

Звісно, пошук найкращого варіанта розв'язання ситуації пов'язаний із знаходженням такого способу впливу, який заблокував би негативні прояви поведінки учнів, спонукав до її засудження та перебудови.

Однак не завжди зовнішні впливи викликають внутрішні зміни.

Обираючи спосіб впливу у певній ситуації, необхідно завжди пам'ятати, що його успіх залежить від:

- особистості викладача та ставлення до нього з боку студентів;
- особливостей особистості студента;
- намірів та мотивів учинку;
- форми виховного впливу та ставлення педагога до студента.

А ще, за справедливим твердженням В.О.Сухомлинського, педагогічна ефективність виховного впливу тим вища, чим менше учень відчуває в ньому задум педагога.

Отже, досягнення очікуваного результату у педагогічній ситуації передбачає такі етапи:

- 1) аналіз змісту ситуації та чітке визначення мети, якої прагне досягти педагог;
- 2) моделювання змісту зовнішнього впливу, спрямованого на досягнення мети;
- 3) прогнозування зворотної реакції;
- 4) створення умов для прийняття виховного змісту та його переходу у внутрішній план особистості суб'єкта впливу;
- 5) зміни у структурі особистості суб'єкта впливу як результат виховного впливу.

Змоделюємо в контексті вищевикладеного оптимальний варіант розв'язання ситуації першого знайомства, взятого нами для ілюстрації.

Після невеличкої паузи, не видаючи своєї розгубленості, привітаюсь і доброзичливо скажу: «Добрий день! Я вам не кажу «сідайте», оскільки ви це вже зробили. Якщо вам так зручно, будь ласка. Як не маю нічого проти. Хто не встиг взяти з собою зошита і ручки, дозволяю це зробити. Тема нашого сьогоднішнього уроку ...». Далі продовжу урок, ніби нічого не трапилось.

Алгоритм №5

Відеоситуації, що стосуються проблеми важковиховуваності

1. Чому ви вважаєте, що ситуація містить у собі проблему важковиховуваності?
2. Які, на ваш погляд, можуть бути причини відхилень у поведінці?
3. Визначте тип важковиховуваних.
4. За якими ознаками ви його визначили?
5. Оцініть та обґрунтуйте педагогічну доцільність чи недоцільність дій педагога у запропонованій відеоситуації.
6. Ваші подальші дії на місці педагога з метою корекції важковиховуваності.

Алгоритм №6

Відеоситуації, що відображають конфлікт у педагогічному процесі

1. Визначте тип конфлікту (дидактичний конфлікт, конфлікт відносин, конфлікт поведінки).
2. Які причини лежать в основі конфлікту, відображеного у відеоситуації?
3. Чи можна було уникнути конфлікту? Як саме?
4. Шляхи подолання конфлікту.
5. Обґрунтування правильності та доцільності оптимального варіанта розв'язання конфлікту.

Алгоритм №7

Ситуації, в яких відображено аспект розвитку особистості

1. Чому ви вважаєте, що у відеоситуації відображено аспект розвитку особистості?
2. Про вплив яких факторів розвитку можна констатувати, виходячи зі змісту відеоситуації?
3. На позиціях якої теорії розвитку стоїть педагог?
4. Обґрунтуйте свій вибір.
5. Чи погоджуєтесь з позицією педагога? Обґрунтуйте свою відповідь.

Алгоритм №8

Ситуації, що відображають реалізацію виховного потенціалу навчального заняття

1. Оцінка змісту (пізнавальна цінність, спрямованість на розвиток). Вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості студента.
2. Реалізація принципів виховання:
 - безумовного позитивного ставлення до особистості учня;
 - поєднання поваги з вимогливістю;
 - поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи та самодіяльності;
 - врахування індивідуальних та вікових особливостей;
 - емоційності;
 - опори на позитивне;
 - прихованості виховних впливів.
3. Досконалість методів та прийомів (назва методів, їхня результативність). Які прийоми використовували для підсилення дії методів?
4. Контакт з аудиторією, забезпечення пізнавальної активності студентів.
5. Психологічна атмосфера.
6. Оцінка стилю спілкування. Тактовність.
7. Реалізація виховної функції заняття.

Алгоритм №9

Алгоритм оцінювання особистості викладача

1. Професійний рівень.
2. Рівень внутрішньої культури.
3. Наявність педагогічного такту.
4. Наявність власної позиції.
5. Поєднання поваги до студентів з розумною вимогливістю до них.
6. Наявність яких педагогічних здібностей педагога проявляється у відеоситуації?
7. Оцінка стилю спілкування, його виховний потенціал.
8. Оцінка вербальної та невербальної поведінки педагога (техніка мовлення, мімічна і пантомімічна виразність, емоційність, наявність почуття міри).
9. Підхід до виконання своїх обов'язків (формальний, неформальний).

III. Тренувальні завдання

Тести, складені на основі змісту окремих екзаменаційних питань з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури

1. Розставте в логічній послідовності етапи навчальної діяльності викладача ВНЗ: а) змістовий; б) цільовий; в) контрольньо-регулювальний; г) оціночно-результативний; д) операційно-діяльнісний.
2. Назвіть умови, що сприяють зміцненню взаєностосунків між викладачем ВНЗ та студентами.
3. Назвіть умови, що сприяють успішній самопрезентації викладача ВНЗ
4. Чим відрізняється конструктивна самопрезентація викладача ВНЗ від маніпулятивної?
5. Які дії викладача при першій зустрічі зі студентами не є педагогічно доцільними?
6. Відновіть правильну послідовність нижче названих кроків самовиховання: а) інтерес до власного самовдосконалення; б) прийняття рішення; в) формування потреби у самовдосконаленні; г) включення в діяльність; д) складання програми самовдосконалення.
7. Рушійною силою самовиховання є:
а) інтелект; б) м'язи; в) воля; г) емоції.
8. Назвіть бар'єри (перешкоди) самовиховання, що спричиняють гальмування цього процесу.
9. Назвіть методи виховання, які доцільно використовувати з метою спонукання студентів до самовдосконалення.
10. Виберіть принципи, який є одночасно принципами виховання і принципами навчання: а) врахування вікових та індивідуальних особливостей; б) опора на позитивне; в) поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи та самодіяльності учнів, систематичність та наступність.
11. Розставте у правильній логічній послідовності етапи морального виховання: а) формування моральних переконань; б) засвоєння норм моральної поведінки; в) внутрішнє прийняття моральних норм; г) формування моральної спрямованості особистості.
12. Заповніть пропуск. Найвищий рівень моральної вихованості особистості настає тоді, коли вона контролює не лише свої дії та вчинки, а і свої
13. Яке поняття є зайвим в представленому логічному ряді понять?
а) розумове виховання; б) фізичне виховання; в) естетичне виховання; д) демократичне виховання; е) трудове виховання.
14. Виберіть поняття, які лежать в основі класифікації методів виховання:
а) свідомість; б) воля; в) підсвідомість; г) діяльність; д) корекція; е) інтелект.
14. Який метод в найбільшій мірі спонукає до самовиховання?
а) приклад; б) доручення; в) привчання; г) педагогічна вимога.
15. Дидактичні конфлікти між викладачем та студентами можуть бути викликані наступними причинами:
-
-
-
-
-

16. Конфлікти поведінки між викладачем та студентами можуть бути викликані наступними причинами:

-
-
-
-
-

17. Конфлікти відносин вчителя фізичної культури з учнями обумовлюються наступними причинами:

-
-
-
-

18. Авторитет викладача ВНЗ обумовлюється наступними факторами:

-
-
-
-

19. Рівень вихованості студента викладач оцінює за такими критеріями:

- 1)
- 2)
- 3)

20. Назвіть прийоми зацікавлення та підтримання уваги під час виховної бесіди зі студентом:

-
-
-
-
-

21. Запропонуйте 3-4 теми диспутів, актуальних для студентів-першокурсників -

-
-
-
-

22. Назвіть умови ефективного переконання:

-
-
-
-
-

23. Які особливості характеризують виховання (у вузькому значенні)?

а) складність визначення результатів; **б)** спрямованість на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості; **в)** недоцільність ознайомлення учнів з намірами педагога; **г)** спрямованість на розвиток інтелектуальних здібностей;

д) неоднозначність результатів; е) віддаленість результатів; є) безперервність; ж) легкість діагностування результатів.

24. Назвіть показники вихованості студентів.

25. „Хто хоче виправити недоліки людини, повинен шукати її достоїнства, хоча б потенційні, ті її властивості, що можуть бути перетворені на достоїнства при належному спрямуванні наявних у неї сил”, - писав Л.Рубінштейн. Сутність якого принципу виховання розкриває цей вислів?

26. Досвідчений наставник академічної групи здійснював надмірну опіку студентів-першокурсників, не даючи їм проявляти ініціативу, що стримувало розвиток їх самостійності. Куратор – початківець, навпаки, давав повну свободу підопічним, що призвело до хаосу та погіршення дисципліни. Який принцип виховання порушували обидва викладачі?

27. Заповніть пропуски, назвавши відповідні методи виховання. Якщо метод ... супроводжується аргументами, доказами, критичним аналізом інформації, можливістю її заперечення, то при застосуванні методу ... відбувається некритичне і несвідоме засвоєння певних понять чи виконання дій.

28. Наставник академічної групи організував умови, які забезпечили досягнення студентом першого курсу успіху в його навчальній діяльності. Який метод виховання він використав?

29. „Садівник і дерево” є образним відображенням маніпулятивної моделі виховання. Так чи ні?

30. Назвіть пропущені етапи самовиховання.

1. ...
2. цільовий
3. ...
4. контроль-регулюючий.

31. При маніпулятивній моделі виховного впливу студенту надається свобода власного вибору, але вона запрограмована викладачем. Так чи ні?

32. Розставте у правильному порядку етапи виховання:

- 1) формування спрямованості особистості;
- 2) формування ставлень.
- 3) ознайомлення учнів із нормами і правилами поведінки.
- 4) формування переконань.

33. Який принцип виховання вимагає прийняття студента таким, яким він є, передбачаючи засудження негативної поведінки („не ти поганий, а ти вчинив погано”)?

34. Безпосередній вплив викладача на студента, який зумовлює некритичне і несвідоме засвоєння ним певних поглядів чи виконання дій – це...

а) переконування; б) навіювання; в) заохочення

35. В групу першокурсників прийшов новий студент, який спочатку не приймав позиції більшості. Згодом під тиском групи він змінює свою поведінку і пристосовується до позиції більшості. Який психологічний механізм виховання лежить в основі таких змін?

а) мотиваційне опосередкування; б) емоційне обумовлювання; в) вживання в соціальну роль; г) конформність; д) наслідування.

36. Що на Вашу думку, є основою авторитету викладача ВНЗ?

1) високий професійний рівень, ерудиція, загальний світогляд та високий рівень

внутрішньої культури,

2) максимальний прояв педагогом своєї індивідуальності та наявність власної позиції,

3) почуття гумору та вміння спілкуватися на рівних,

3) високий науковий рівень.

37. Вами допущений явний промах, неправильний вчинок стосовно студентів. Ви не хочете втрати позитивного ставлення до себе, тому:

1) визнаєте перед ними свою неправоту; 2) промовчите; 3) постараетесь виправдати свої дії.

38. Перцептивні здібності викладача проявляються в уміннях;

а) ясно і чітко виражати свої думки та почуття за допомогою мови, міміки і пантоміміки; **б)** знаходити правильний підхід до студентів, встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки, дотримуватись педагогічного такту, формувати у сприятливий психологічний мікроклімат; **в)** розуміти внутрішній світ студентів, бути психологічно спостережливими, «читати на обличчі» внутрішні стани.

39. Про які педагогічні здібності йдеться в описаному прикладі?

А.С.Макаренко якось зазначив: "Моє око на той час було вже достатньо треноване, і я міг з першого погляду, за зовнішніми ознаками, за невловимими гримасами фізіономії, за голосом, за ознаками ходи, за запахом, майже безпомилково визначити, яка продукція може вийти в окремому випадку з цієї сировини".

40. Допишіть інформацію. Виховання у широкому педагогічному значенні включає в себе: .

41. Допишіть інформацію. Комунікативні здібності викладача проявляються в таких уміннях:

42. Допишіть інформацію. Перцептивні здібності педагога проявляються в уміннях ...

43. Допишіть інформацію. Організаторські здібності педагога спрямовані на ...

44. Які здібності допомагають викладачу здогадатись, про що студент, або студенти мовчать?

45. Про наявність яких педагогічних здібностей педагога свідчить така його характеристика студентами: «Наш викладач ніколи не кричить. А коли спокійним, тихим голосом дає розпорядження, - то навіть не виникає думки, що його вимога не буде виконана. Незрозуміло, завдяки яким здібностям він так сильно впливає на нас?»

46. Про відсутність яких здібностей викладача свідчить така його самооцінка: «Коли я даю розпорядження, у мене виникає відчуття мого власного безсилля, яке, очевидно, і відчувається у моєму невпевненому тоні (що з того, що я дав розпорядження, все одно воно не буде виконаним)»?

47. Допишіть пропущений етап педагогічного керівництва самовиховання учнів:

а) спонукальний; **б)** цільовий; **в)** _____; **г)** контроль-регулюючий.

48. Виберіть серед перерахованих методів педагогіки методи виховання:

а) переконування; **б)** репродуктивна бесіда; **в)** заохочення; **г)** спостереження; **д)** приклад.

Завдання тренувального характеру

Складіть по п'ять тестових завдання з усіх навчальних дисциплін комплексного державного іспиту:

- тести на вибір правильної відповіді з кількох запропонованих;
- тести з пропуском;
- тести з альтернативними відповідями: «так», «ні»;
- тестові завдання на встановлення відповідності між елементами двох списків;
- тести, що вимагають самостійного формулювання короткої відповіді;
- тести на встановлення правильної послідовності.

Складіть серію питань, у тому числі проблемного характеру, які вам можуть бути задані на державному екзамені членами державної атестаційної комісії з усіх п'яти нормативних навчальних дисциплін комплексного іспиту.

Проаналізуйте ситуації з посібника «100 складних ситуацій» В.В.Каплінського за такими алгоритмами:

- 3.1. Ситуацію №1 за алгоритмом №6
- 3.2. Ситуацію № 41 за алгоритмом №1
- 3.3. Ситуацію №100 за алгоритмом №2
- 3.4. Ситуацію №98 за алгоритмом №8
- 3.5. Ситуацію № 99 за алгоритмом №9
- 3.6. Ситуацію №42 за алгоритмом №3
- 3.7. Ситуацію №9 за алгоритмом №4
- 3.8. Ситуацію № 96 за алгоритмом №5.

Знайдіть судження, в яких допущені помилки і виправте їх.

- Вчені, які стоять на позиціях соціогенетичних теорій розвитку особистості вважають, що розвиток відбувається шляхом взаємодії соціального та біологічного.

- Почуття обов'язку, почуття відповідальності є внутрішніми мотивами пізнавальної діяльності.

- Почуття власної гідності є зовнішнім мотивом пізнавальної діяльності.

- Розуміння значення навчання для майбутнього життя є зовнішнім мотивом пізнавальної діяльності.

- Рівень навички визначається автоматизмом дії або системи дій, рівень уміння – рівнем участі у виконанні дій свідомості.

- Принцип доступності навчання означає, що навчальні завдання повинні дещо перевищувати рівень пізнавальних можливостей школярів, спонукаючи їх до напруження пізнавальних сил, подолання посильних труднощів.

- Під час формування досвіду творчої діяльності як компоненту змісту освіти можна обмежитись пояснювально-ілюстративними та репродуктивними методами навчання.

- Сутність проблемного викладу матеріалу як методу навчання полягає у тому, що пізнавальну проблему розв'язують учні. А вчитель лише спрямовує їхні зусилля у правильне русло.

- Ідентифікація – емоційно обумовлений процес ототожнення себе з

іншою людиною, внаслідок чого відбувається свідоме засвоєння моральних норм, цінностей і способів поведінки цієї людини.

Навіювання – безпосередній вплив на особистість (її емоційний стан, установки), який зумовлює критичне і свідоме засвоєння нею певних поглядів чи виконання дій.

IV. Критерії оцінювання відповідей та виконання практичних завдань, зразки екзаменаційних відповідей

1. Критерії оцінювання відповіді на перше теоретичне питання (з педагогіки вищої школи та методології і методів педагогічних досліджень – максимальна кількість балів: 35)

- фактична правильність;
- повнота і ґрунтовність викладу;
- точність;
- логічність;
- лаконічність;
- правильність відповіді на додаткове запитання.

2. Критерії оцінювання відповіді на друге теоретичне питання (з методики викладання у вищій школі, педагогічної діагностики та теорії і практики вищої професійної освіти – максимальна кількість балів : 35)

- фактична правильність;
- повнота і ґрунтовність викладу;
- точність;
- логічність;
- лаконічність;
- правильність відповіді на додаткове запитання.

3. Критерії оцінювання практичного завдання – максимальна кількість балів: 30

○ відповідність запропонованого варіанту практичного завдання його цілі та завданням;

○ спрямованість на розв'язання проблеми, відображеної у практичному завданні;

○ відповідність запропонованого варіанту особливостям учнів, студентів, умовам протікання ситуації;

○ чи не є дії педагога такими, які викликають протидію (повчальними, моралізаторськими і т.п.);

○ Чи зумів викладач справити позитивне враження (словами, діями, обраним способом впливу);

○ Результативність запропонованого варіанту (чи зумів педагог зняти проблему й викликати позитивне ставлення до себе, забезпечити взаємний контакт, організувати учнів чи студентів на відповідну діяльність і т.п.).

Максимальний бал виставляється за умови, якщо відповідь студента у повній мірі відповідає всім зазначеним критеріям.

4. Вимоги до оцінювання відповідей студентів

Оцінка студенту за державний іспит виставляється за національною шкалою, шкалою ECTS та стобальною системою.

Оцінка «**відмінно**» (ECTS – **A (90-100 балів)**) ставиться за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення на практиці; студент точно і повно відповів на запитання білета і правильно розв'язав практичні завдання, а також чітко і логічно відповів на поставлені екзаменаторами запитання, вільно володіє науковою термінологією.

Оцінка «**добре**» (ECTS – **B (82-89 балів)**) ставиться за міцні знання навчального матеріалу, включаючи аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення на практиці; при відповіді студент допустив деякі неточності або відповів не повно за умови, що принципові моменти питання розкриті правильно, а при розв'язанні практичного завдання допущені лише незначні неточності.

Оцінка «**добре**» (ECTS – **C (75-81 бал)**) ставиться за міцні знання навчального матеріалу, включаючи аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні неточності, за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; студент допускає несуттєві помилки і не може чітко й повно відповісти на додаткові запитання за умови, що допущені помилки усуваються самим студентом, коли на них вказує екзаменатор.

Оцінка «**задовільно**» (ECTS – **D (67-74 балів)**) ставиться за наявність у відповіді декількох суттєвих неточностей, нечіткість і неповноту відповіді. При розв'язанні практичного завдання допущені помилки і порушена логіка, що вплинуло на результат та правильність висновків.

Оцінка «**задовільно**» (ECTS – **E (60-66 балів)**) ставиться за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності їх викладу, за слабе застосування теоретичних положень при виконанні практичних завдань.

Оцінка «**незадовільно**» (за системою ECTS – **FX (35-59 балів)**) ставиться за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань.

5.Зразки комплексних кваліфікаційних завдань

5.1.Зразок екзаменаційного завдання №1

1. Удосконалення контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів
2. Складові авторитету викладача вищого навчального закладу.
3. Староста групи студентів-першокурсників звернувся до вас з проханням допомогти скласти програму конкурсу веселих і кмітливих (КВК).

Запропонуйте йому 5-6 цікавих завдань для цього конкурсу, спрямованих на розвиток інтелекту та творчих здібностей учнів старшого шкільного віку.

5.2.Зразок екзаменаційного завдання №2

1. Умови розвитку пізнавального інтересу студентів на практичних заняттях.

2.Характеристика методу педагогічно доцільної самопрезентації викладача ВНЗ.

3. Ви методист студентів, які перебувають на педагогічній практиці. На уроці історії з використанням методу демонстрації учні десятого класу були пасивні та не проявляли інтересу до навчального матеріалу, що відтворювався на екрані.

Які поради як методист ви дасте студенту щодо забезпечення ефективності цього методу?

6. Зразки відповідей на комплексні кваліфікаційні завдання

6.1. Зразки відповідей на екзаменаційне завдання №1

1. Удосконалення контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

Педагогічний контроль – істема перевірки результатів навчання і виховання студентів. Розвиток різноманітних видів педагогічного контролю стимулює навчання та пізнавальну діяльність студентів. Спроби виключити педагогічний контроль повністю або частково з навчального процесу, як свідчить історія освіти, призводили до зниження якості навчання, рівня знань тощо.

Головна мета контролю полягає у визначенні якості засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих умінь та навичок цілям і завданням навчання того чи іншого навчального предмета.

Ефективне функціонування системи педагогічного контролю потребує дотримання певних умов.

Об'єктивність контролю. Це означає, що всі викладачі та студенти, оцінюючи стан навчальної роботи, діють за єдиними узгодженими критеріями, обґрунтування яких усім відоме заздалегідь.

Оцінки, отримані в результаті контролю, вважаються непорушними, не піддаються сумніву як з боку тих, хто контролює, так і з боку тих, кого контролюють, оскільки будуються на об'єктивних критеріях, відомих обом сторонам.

Контроль та його результати вимагають гласності, щоб будь-хто мав змогу уважно вивчити їх, зробити на підставі цього обґрунтовані висновки, які налаштовують на активну позитивну роботу, спрямовану на необхідне коригування навчального процесу.

До контролю знань ставлять такі вимоги:

- об'єктивність — створення умов, за яких би максимально точно виявлялися знання студентів, висунення до них єдиних вимог;
- обґрунтованість оцінок — їх аргументація;

- систематичність як важливий психологічний чинник, що сприяє формуванню таких якостей, як організованість та дисциплінованість;
- індивідуальний та диференційований підхід до оцінки знань передбачає застосування таких дидактичних умов, за яких знижується психологічна напруженість;
- всебічність та оптимальність передбачає адекватність контролю цілям навчання;
- професійна спрямованість контролю, що зумовлюється цільовою підготовкою спеціаліста та сприяє підвищенню мотивації пізнавальної діяльності студентів — майбутніх фахівців.

В основі оцінювання якості знань студентів лежать вимоги предметних програм, але незалежно від специфіки предмета є й загальні вимоги до оцінки знань студентів:

- 1) розуміння та ступінь засвоєння питання, повнота, яка вимірюється кількістю програмних знань про об'єкт, що вивчається;
- 2) глибина, яка характеризує сукупність зв'язків між знаннями, що усвідомлюються студентами;
- 3) методологічне обґрунтування знань;
- 4) ознайомленість з основною літературою з предмета, а також із сучасною періодичною вітчизняною та зарубіжною літературою за спеціальністю;
- 5) вміння застосовувати теорію на практиці, розв'язувати задачі, здійснювати розрахунки, відпрацьовувати проекти, оперативність (тобто кількість ситуацій, в яких студент може застосувати свої знання);
- 6) ознайомлення з історією і сучасним станом науки та перспективами її розвитку;
- 7) гнучкість, тобто вміння студента самостійно знаходити ситуації застосування набутих знань;
- 8) міцність знань.

2.Складові авторитету викладача ВНЗ

Відомо, що слово «педагог» перекладається як *дiтоводитель*, тобто людина, яка веде за собою інших. Однак, щоб успішно вести за собою інших, потрібно і себе «вести» до себе мудрішого, цікавішого, освіченішого, тобто йти тією дорогою, яка виводить на шлях авторитету. А наявність авторитету, буде авансувати успіх, по-перше, особисто педагогу і його виховним впливам, по-друге, тій навчальній дисципліні, яку він читає, оскільки, чим вищий авторитет, тим важливіша наука, провідником якої він є.

В той час, коли прямий вплив інших педагогів буде наштовхуватись на опір вихованців, прямий вплив авторитетного педагога буде супроводжуватись «зеленим світлом» для переходу його інформації у внутрішній план особистості вихованців. Причина: влада авторитету, коефіцієнт корисної дії якої є набагато вищим і надійнішим, ніж авторитет влади. Авторитет є і надзвичайно вагомим коефіцієнтом професіоналізму вчителя. Так, у школах США від авторитету і

майстерності вчителя залежить наповнення класів. Що авторитетніший учитель, то більше в нього учнів і вища зарплата.

Але авторитет сам собою не приходить. Його становлення залежить від багатьох чинників:

- *Високий професійний рівень, ерудиція, загальний світогляд*
- *Належний рівень внутрішньої культури*
- *Максимальний прояв своєї індивідуальності та наявність власної*

позиції

Порада перша. Якщо ти зрозумів, що належиш до більшості, ти повинен зрозуміти, що настав час змінитись.

Порада друга. Пам'ятай, що талановита людина приваблює інших людей не тим, чим вона звичайна, а своєю несхожістю на інших.

Порада третя. Якщо не дозволиш собі стати «як усі», то спасеш себе як особистість.

Варто зауважити, що важлива не лише наявність власної позиції, а й мужність її захистити в ситуаціях, які цього потребують. Якщо її немає, то досить легко втратити вже здобутий авторитет.

Іншими, не менш важливими, компонентами авторитету є:

- *уміння спілкуватись на паритетних засадах (при розумній дистанції), не підкреслюючи своєї зверхності над учнями;*
- *неформальний підхід до виконання своїх обов'язків;*
- *підтримування своєї фізичної форми;*
- *почуття розумного та доречного гумору;*
- *Педагогічний такт*

3. Староста групи студентів – першокурсників звернувся до вас з проханням допомогти скласти програму конкурсу веселих і кмітливих (КВК). Запропонуйте йому 5-6 цікавих завдань для цього конкурсу, спрямованих на розвиток інтелекту та творчих здібностей учнів старшого шкільного віку.

1. Привітання команд “Компліменти один одному” 2. Розминка: команда одна одній по черзі задає питання з текстів відомих пісень. Інша команда повинна логічно, “в тему” відповісти куплетом або рядками іншої пісні. 3. Конкурс танцюристів “Всі танці одразу”. З кожної команди виходить дві танцювальні пари: яка з них краще і професійніше станцює танці, що несподівано змінюються (вальс, гопак, танго, циганочка, полька, брейк і т.д). 4. Конкурс композиторів. Учасникам дається поетичний текст (бажано з певним гумористичним підтекстом). За 5 хвилин команда має придумати музику і виконати цей текст хором. 5. Конкурс акторів. Кращі актори (по одному з команди)отримують текст з українського фольклору (скоромовку, забавлянку, дражнилку, лічилку тощо), яку потрібно прочитати з вказаними інтонаціями і невербально передати заданий образ. 6. Конкурс поетів. Кожній команді дається набір однакових слів, які необхідно заримувати і прочитати свій поетичний текст (буріме). 7. Конкурс архітекторів. Команди будують живу архітектуру з представників команди і дають їй відповідно назву.

6.2. Зразки відповідей на екзаменаційне завдання №2

1. Умови розвитку пізнавального інтересу студентів на практичних заняттях.

Успішність реалізації мети передусім залежить від мотивації, комплексу властивих студенту мотивів, які спонукають і спрямовують його пізнавальну діяльність. Мотиви розподіляються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні мотиви - це спонукання, які знаходяться за межами діяльності (сама навчальна дисципліна мені не подобається, я відвіую заняття, керуючись почуттям колективізму, почуттям обов'язку, бажанням підтримувати добрі стосунки з викладачем, небажанням викликати незадоволення з боку викладача, який веде даний предмет та ін.). До внутрішніх мотивів належать спонукання, які спрямовані на саму навчальну дисципліну та діяльність з її опанування. Вони виникають, якщо пізнавальна діяльність викликає в учнів позитивні емоційні переживання. Провідним внутрішнім мотивом є інтерес до дисципліни, яка вивчається. Його наявність є однією з головних умов ефективності навчальної діяльності та свідченням її правильної організації.

Основними умовами, що сприяють розвитку інтересу є наступні:

- Загострення протиріч між сформованими у життєвому досвіді невірними уявленнями та новими знаннями.
- Вибір оптимального варіанту вирішення проблеми із кількох запропонованих.
- Співставлення суперечливих точок зору, висловів, суджень.
- Визначення причинно-наслідкових зв'язків.
- Включення студентів у самостійний пошук по "відкриттю" нових знань.
- Визначення спільного та відмінного між певними явищами та процесами.
- виправлення навмисних логічних та фактичних помилок.
- Елементи несподіваності, інтриги, новизни.
- Цікаві творчі дидактичні прийоми, ігри та їх урізноманітнення.
- Образні порівняння, притчі, елементи драматизації.
- Педагогічно грамотне використання аудіо та відеофрагментів.

Надзвичайно важливою умовою формування інтересу до навчального курсу є серйозна робота над його змістом, який відповідає на питання дидактики: «Чому навчати?»

2. Характеристика методу педагогічно доцільної самопрезентації викладача

Метод педагогічно доцільної самопрезентації викладача ВНЗ допомагає викликати до себе позитивне ставлення, довіру, а вже через себе – до тієї інформації, яка складає зміст зовнішнього виховного впливу. Сам по собі авторитет викладача вже є носієм такої інформації.

Особливо важливим цей метод є для педагога-початківця. Продумавши і змодельовавши свою поведінку з позицій педагогічно доцільної самопрезентації, такий педагог уникає багатьох проблем.

Однак, необхідно розрізняти продуктивні і непродуктивні стратегії самопрезентації. Продуктивні стратегії можуть мати дві форми: 1) конструктивна; 2) маніпулятивна. Обидві стратегії є продуктивними, але існує різниця в засобах досягнення успіху.

Успіх конструктивної самопрезентації досягається за наступних умов:

- високий професійний рівень, ерудиція, загальний кругозір педагога;
- внутрішня культура;
- наявність власної позиції, прояв своєї індивідуальності;
- почуття розумного та доречного гумору;
- єдність між словами та вчинками;
- щирість та стриманість у спілкуванні;
- вміння володіти собою;
- вміння спілкуватись на рівних, не підкреслюючи своєї вищості над вихованцями;

Звертаючись до маніпулятивної стратегії, викладач також досягає успіху. Однак за рахунок інших засобів, які допомагають йому проникнути у підсвідомість, як правило, оманливим шляхом, а інколи і «прокрастися» в неї нечесно. Такий успіх згодом може призвести вихованців до розчарування.

Шляхом такої самопрезентації симпатія «купується»:

- не завжди заслуженою похвалою студентів (граючи на почуттях самолюбства, честолюбства, для підняття їх цінності у власних очах);
- демонструванням згоди з думками, поглядами і поведінкою студентівів, з тією ж метою – дати відчуті їм свою значущість;
- впливом на вихованців через демонстрацію своїх талантів, здібностей;
- обіцянками або замаскованою «красивою» брехнею;
- демонструванням готовності на значні пожертви заради вихованців.

Поряд з педагогічно доцільною самопрезентацією, деякі педагоги обирають ще одну її форму, яку слід назвати «педагогічно недоцільною». Ця форма не є продуктивною, оскільки неперспективна. Вона забезпечується:

- панібратськими стосунками зі студентами, які можуть починатися з захоплення новим викладачем («своїм серед своїх»), а закінчуватись презирством;
- невимогливістю, коли дешевий авторитет «купується» наданням свободи і мінімізацією втручання педагога в учнівські справи («ви не створюйте мені проблем, не заважайте, і я не буду заважати вам»);
- заграванням, при якому педагог заклопотаний бажанням сподобатись і попри все налагодити контакт зі студентами;
- поступливістю з метою уникнення проблем у спілкуванні;
- негативною самодемонстрацією, суть якої у створенні враження про власну слабкість і безпорадність з метою викликати жалість учнів.

3. Поради педагогу щодо забезпечення результативності методу демонстрації:

- пізнавальний потенціал ілюстративного наочного матеріалу та його відповідність теоретичним положенням, що ілюструється;

- чітке комунікативне (словесне) забезпечення ілюстрованого наочного матеріалу;
- вміння поставити програмні питання до матеріалу, що демонструється;
- виділення ключових моментів в ілюстрованому матеріалі, головного та суттєвого;
- дотримання почуття міри під час демонстрації ;
- залучення учнів до пошуку важливої інформації в ілюстрованому матеріалі.

Рекомендована література ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

1. Акімова О. В. Теоретико – методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: Монографія / О. В. Акімова – Вінниця, 2007. – 350 с.
2. Андреев А. А. Педагогика высшей школы: Учебное пособие / А. А. Андреев - М.: МИЭИФ, 2009. – 456 с.
3. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади // Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – Кн..2. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
4. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти / Я.Я. Болюбаш. – К.: Знання, 2007. – 256 с.
5. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.
6. Головкін В.П. Педагогіка вищої школи: Курс лекцій для магістрів 6 і 6 курсів / В.П. Головкін. - К.: КПИ, 2007. – 234 с.
7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладаів. – К.: Академвидав. – 2004. – 334 с.
8. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
9. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / Уклад. М. Ф. Степко. – К.: ТОВ «Освіта України», 2004. – 60 с.
- 10.Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ЦУЛ, 2009. – 567 С.
- 11.Педагогіка вищої школи: Навч. посіб / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В.Семенова та ін.:За ред.. З.Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
- 12.Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / М.М. Фіцула. – К. - Видавничий центр «Академвидав». – 2006. – 376 с.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. Дубасенюк О. А. Методика викладання педагогіки: курс лекцій / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 328 с.

2. Границкая А. С. Научить думать и действовать / А. С. Границкая. – М.: Просвещение, 1991. — 172 с.
3. Мистецтво бути викладачем: Практ. посібн./А. Брінклі, Б. Дантес, С. Флемм, С. Флемінг, Ч. Форсі, Е. Ротшильд / За ред. О. С. Сидоренка. – К.: Навчально- методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2003. – 144 с.
4. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник / В. М. Нагаєв. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
5. Петти Д. Современное обучение. Практическое руководство / Джефф Петти; пер. с англ. П. Кириллова. – М. : Ломоносовъ, 2010. – 624с.
6. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навчальний посібник для вищих навчальних закладів/ В.А. Семиченко. –Київ: Вища школа, 2004.– 335с.
7. Туркот Т. І. Психологія і педагогіка вищої школи в запитаннях і відповідях: Навчальний посібник / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 516 с.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

1. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: конспект лекцій для магістрантів спец. 8.000005 «Педагогіка вищої школи» / Укр. інж.-пед. академія; уклад. Н. О. Брюханова. – Х.: [б. в.], 2011. – 92 с.: табл.
2. Попков В.А., Коржуев А.В. Теория и практика высшего профессионального образования: Учеб. пособие для системы дополнительного педагогического образования. — М.: Академический Проект, 2004. — 432 с.
3. Болонський процес: документи / укладачі: З. І. Тимошенко, А. М. Грехов, Ю. А. Гапон, Ю. І. Палеха. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 169 с.
4. Ігнатюк О. А. Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності "педагогіка вищої школи" / О. А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2014. – № 2. – С. 45-51.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / [авт. кол.: М. Ф.Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
6. Теория и практика высшего профессионального образования. Термины, понятия и определения : учеб.-методическое пособие / В. И. Никифоров, А. И. Сурыгин. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2009. – 141 с.

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Гордієнко С. Г. Молодому науковцю коротко про необхідне: Науково-практичний посібник / С.Г. – Гордієнко К.: КНТ, 2007. – 92 с.
2. Грабченко А. І. Методи наукових досліджень: Навч. Посібник / А. І. Грабченко, В.О Федорович, Я.М., Гаращенко. – Х.: НТУ «ХП», 2009. – 142 с.
3. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник /

- В. В. Ковальчук. – К.: «Слово», 2009. – 240 с.
4. Конверський А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студ., курсантів, аспірантів та ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
 5. Краснобокий Ю. М. Словник-довідник науковця-початківця / Ю. М. Краснобокий. – К.: Науковий світ, 2000. – 83 с.
 6. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2006. – 192 с.
 7. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій / А. С. Філіпенко. - К.: Академвидав, 2004. – 207 с.
 8. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник / Г. С. Цехмістрова. - К.: «Слово», 2003. – 235 с.
 9. Шейко В.М., Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В.М., Шейко Н.М. Кушнарєнко. – 6-е видання, перероблене і доповнене. – К.: Знання, 2011. – 311 с.

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА

1. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике/ Л.Ф. Бурлачук. – К.: Наука, 1989. - 168 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика личности / Л.Ф. Бурлачук. – СПб: Питер., 2008. – 200 с.
3. Бутенко И.А. Анкетный опрос как общение социолога с респондентом / И.А. Бутенко. – М.: Мир, 1989. – 95 с.
4. Гільбух Ю.З., Киричук О.В. Шкільний клас: як пізнавати та виховувати його душу / Ю.З. Гільбух, О.В. Киричук . – К.: Центр навч. літ, 1989. – 169 с.
5. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. – М.: Знание, 1991. – 159 с.
6. Овчарова Р.В. справочная книга социального педагога / Р.В. Овчарова. – М.: Прогресс, 2002. – 306 с.
7. Практическая психодиагностика: методики и тесты / Под. ред. Райгородского. – Самара: Планер . - 2000.
8. Психодиагностика: теория и практика / Под. ред. Н.Ф. Талызиной. – М.: Знание, 1986. – 214 с.
9. Скалкова Я. Методология и методы педагогического исследования / Я. Скалкова. – М., Просвещение, 1989. – 110 с.
10. Сметанський М.І. Атестація загальноосвітніх шкіл /М.І. Сметанський, В. М. Галузьяк, В. І. Шахов. – Вінниця: Вега, 2003. – 289 с.
11. Максимов В. Г. Педагогическая диагностика в школе [Текст] : учеб. пособие для студентов высш. педагог. учеб. заведений / В.Г. Максимов. - М., 2002. - 272 с.

Акімова О. В., Каплінський В. В., Хамська Н. Б.

Методичні рекомендації
до комплексного екзамену для студентів спеціальності
« Педагогіка вищої школи» освітньо-кваліфікаційного
рівня магістра

Підписано до друку 08.04.15.
Формат 84x60/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 3,12. Обл.-вид. арк. 2,90.
Наклад 100 прим. Зам. № 7516.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.

Видавець та виготовлювач ТОВ «Нілан-ЛТД»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4299 від 11.04.2012 р.
21027, а/я 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000.